

De Canadezen in Zoetermeer, op weg naar Delft, 8 mei 1945
Bron: www.beeldbankwo2.nl

Vooronderzoek CE

Zoetermeer Voorweg/Wilsveen

OPDRACHTGEVER : Hoogheemraadschap van Rijnland
LOCATIE : Zoetermeer Voorweg/Wilsveen
KENMERK : 1862148-VO-02
VERSIE : Definitief / conform WSCS-OCE versie juli 2016
DATUM : 10 december 2018

AVG Explosieven Opsporing Nederland

Vestiging **Heijen**
De Grens 7
NL-6598 DK Heijen
T +31 48 580 2010
F +31 48 580 2084

Vestiging **Waalwijk**
Professor Asserweg 24
NL-5144 NC Waalwijk
T +31 41 6700 220

oce@avg.eu
www.explosievenopsporing.com
KvK 1202942

Distributielijst

- Hoogheemraadschap van Rijnland
- AVG Explosieven Opsporing Nederland

Dit document is bestemd voor de opdrachtgever.

Opdrachtgever	Hoogheemraadschap van Rijnland
Rapport	1862148-VO-02
Naam	Zoetermeer Voorweg/Wilsveen
Versie	Definitief, opgesteld conform de WSCS-OCE versie juli 2016
Datum	10 december 2018
Vrijgegeven door:	Menno Abee (afdelingshoofd OCE)
Paraaf:	
Opgesteld door:	Chrisje Hendriks MA (historica)
Paraaf:	

Alle rechten voorbehouden.

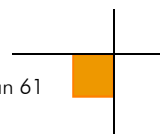
Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. (Artikel 16 Auteurswet 1912). Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Probleemstelling	4
1.3	Doelstelling.....	4
1.4	Onderzoeksgebied	4
1.5	Onderzoeksmethode	7
2	Inventarisatie bronnenmateriaal	10
2.1	Eerder uitgevoerde onderzoeken	10
2.2	Literatuur	11
2.3	Collectie stafkaarten Topografische Dienst Kadaster te Zwolle	16
2.4	Luchtfoto's	20
2.5	Gemeentearchieven Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg	27
2.6	Nieuwsberichten	29
2.7	Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD)	30
2.8	Collectie mijnenkaarten	31
2.9	Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)	31
2.10	Provinciaal archief / Militair Gezag	32
2.11	Nationaal archief	33
2.12	Semi-Statisch Informatiebeheer Ministerie van Defensie (SIB)	33
2.13	Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)	33
2.14	Oorlog in blik	35
2.15	The National Archives Londen	35
2.16	Imperial War Museum	35
2.17	Library and Archives Canada.....	35
2.18	Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg	36
3	Chronologie relevante gebeurtenissen	37
3.1	Inleiding en chronologietabel	37
4	Beoordeling bronnenmateriaal.....	43
4.1	Indicaties voor explosieven in het analysegebied	43
4.2	Leemten in kennis bronnenmateriaal	43
4.3	Soort, verschijningsvorm en aantallen CE	44
4.4	Horizontale en verticale begrenzing verdacht gebied	44
5	Conclusie en aanbevelingen	45

5.1	Conclusie	45
5.2	Advies vervolgtraject	45
6	Bijlagen	46
6.1	Bronnenlijst	46
6.2	Certificaat WSCS-OCE	48
6.3	Richtlijnen WSCS-OCE afbakening verdachte gebieden	49
6.4	Presentatiekaart verzamelde historische feiten	53
6.5	CE-bodembelastingkaart	55
6.6	Afkortingenlijst	57
6.7	Legenda Defence Overprint	58
6.8	Legenda Groene Serie	60

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

AVG Explosieven Opsporing Nederland (hierna: AVG) heeft in opdracht van Hoogheemraadschap van Rijnland een vooronderzoek naar de aanwezigheid van conventionele explosieven (hierna: CE) uitgevoerd ter plaatse van de projectlocatie Zoetermeer Voorweg/Wilsveen (zie afbeelding 1). Hier worden in de toekomst diverse bodemingrepen uitgevoerd ten behoeve van een kadeverbeteringsproject in het beheersgebied van de opdrachtgever.

1.2 Probleemstelling

Er kunnen als gevolg van gevechtshandelingen CE in het onderzoeksgebied zijn achtergebleven. Er ontstaat bij het spontaan aantreffen en beroeren van CE uit de Tweede Wereldoorlog mogelijk een verhoogd veiligheidsrisico. Onbedoelde detonaties kunnen bij de uitvoering van werkzaamheden in het ergste geval leiden tot dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving. Spontane CE vondsten kunnen resulteren in meerwerkkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

1.3 Doelstelling

Het doel van het vooronderzoek is om aan de hand van een breed scala aan historisch feitenmateriaal een zo genuanceerd mogelijk beeld met betrekking tot het onderzoeksgebied in de Tweede Wereldoorlog te verkrijgen. Aan de hand van deze gegevens wordt een antwoord gegeven op de vraag of en zo ja in welke delen van het onderzoeksgebied er sprake is van een verhoogd risico op het aantreffen van CE. Er wordt daarnaast ingegaan op de te verwachten soort(en) CE, de verschijningsvorm en de mogelijke hoeveelheid.

Het onderzoek resulteert in een horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied door middel van GIS kaartmateriaal en het advies om de werkzaamheden onder reguliere omstandigheden uit te voeren, of om vervolgstappen te zetten in de vorm van bijvoorbeeld een (projectgebonden) risicoanalyse of direct een detectieonderzoek.

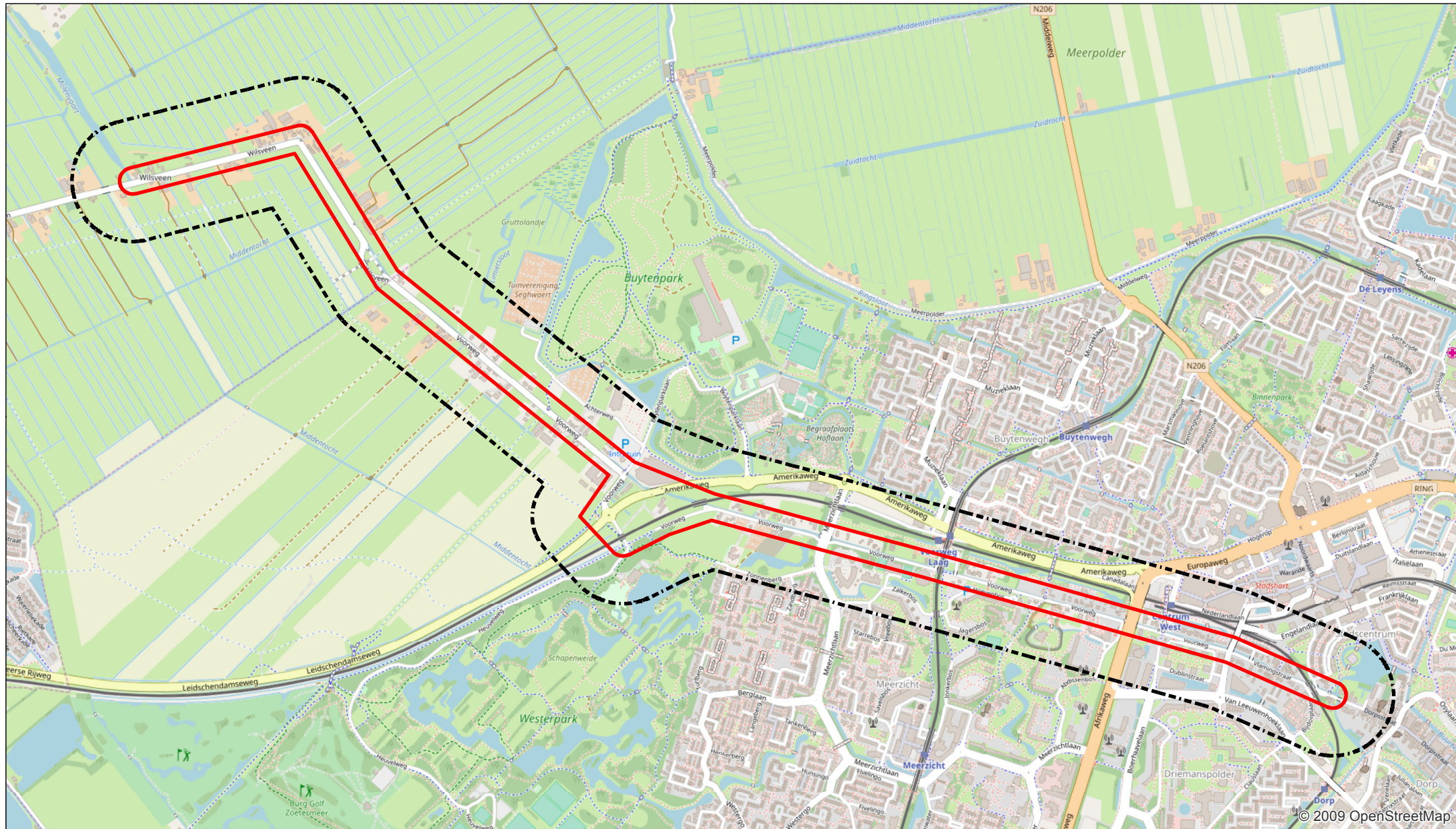
1.4 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied omvat de Voorweg en Wilsveen tussen Zoetermeer en Leidschenveen in de gemeenten Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg. Op de hierop volgende pagina's is het onderzoeksgebied weergegeven, in de huidige situatie en tijdens de Tweede Wereldoorlog. AVG maakt een onderscheid tussen het onderzoeksgebied en het analysegebied. Het analysegebied betreft het onderzoeksgebied inclusief een buffer van 181 meter. Alle oorlogshandelingen binnen het analysegebied worden in dit vooronderzoek beoordeeld. Bij een duikbombardement met afwerpmunitie op een 'pin point target' wordt het CE verdachte gebied bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het hart van het doel als zijnde CE verdacht te verklaren. Een dergelijke gevechtshandeling binnen de grenzen van het analysegebied leidt automatisch tot één of meerdere CE verdachte gebieden in het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich in de volgende gemeenten:

Huidige gemeenten	Gemeenten tijdens de Tweede Wereldoorlog
Zoetermeer	Zoetermeer
Leidschendam-Voorburg	Leidschendam

HUDIGE SITUATIE - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

- Analysegebied
- Onderzoeksgebied

0 250 500 1.000 1.500 2.000
Meter

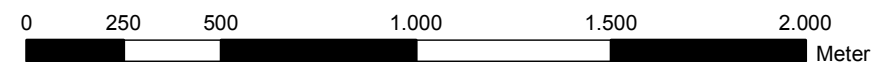

SITUATIE WOII - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

☐ Analysegebiet

 Onderzoeksgebied

1.5 Onderzoeksmethode

1.5.1 Algemeen

Bij het vooronderzoek worden literatuur en historische bronnen verzameld en gestructureerd geordend. Het eindresultaat is een rapportage met een bijbehorende CE-bodembelastingkaart. Het vooronderzoek dient conform de WSCS-OCE te worden uitgevoerd¹.

1.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de mogelijke aanwezigheid van CE (indicaties);
- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de verwijdering van CE (contra-indicaties).

Wij hebben de volgende archieven en collecties wel/niet geraadpleegd:

Verplichte bronnen:

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Literatuur	O.a. En nooit was het stil...	Ja	2.2
Gemeentearchieven Leidschendam, Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer	Vermeldingen oorlogshandelingen	Ja	2.5
Provinciaal archief / Nationaal Archief 's-Gravenhage	Vermeldingen oorlogshandelingen	Ja	2.10
Explosieven Opruimings Dienst Defensie	Geruimde explosieven (mora's/wo's), mijnenkaarten	Ja	2.7
Luchtfotocollectie Bibliotheek Universiteit Wageningen	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.4
Luchtfotocollectie Topografische Dienst (Kadaster)	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.4
In het verleden uitgevoerde (voor-) onderzoeken	(Voor-)onderzoeken	Ja	2.1

Niet-verplichte bronnen:

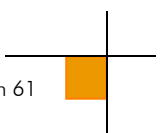
Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Nederlands Instituut voor Militaire Historie ('s-Gravenhage)	Inlichtingen verzet (575 serie)	Ja	2.9
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Amsterdam)	Collecties 216k en 077	Ja	2.13
Luchtfotocollectie National Collection of Aerial Photography (NCAP, Edinburgh)	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Nee	

¹ Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat 'Opsporen CE'

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
The National Archives (Londen)	2nd TAF Daily Logs	Ja	2.15
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg)	Duitse 88e legerkorps	Ja	2.18
The National Archives and Records Administration (Washington)	Gegevens 8th Air Force, 9th Air Force, verschillende airborne divisions, 104th US infantry division	Nee	
Getuigen	Getuigenverslagen uit de eerste hand	Nee	
Semi-Statisch Informatiebeheer (Rijswijk)	Mijn- en Munitie Opruimingsdienst	Ja	2.12
Nationaal Archief ('s-Gravenhage)	Inspectie Bescherming Bevolking tegen lucht-aanvallen	Ja	2.11

Niet in de WSCS-OCE benoemde bronnen:

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Bedrijfsarchief AVG	Gegevens uit binnen- en buitenlandse archieven	Ja	2.1, 2.6
Bedrijfsdatabase AVG	O.a. oude webartikelen	Ja	2.1, 2.6
Koninklijke Bibliotheek	Oude krantenberichten	Ja	2.6
Luchtfotocollectie Luftbilddatenbank	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.4
Centre Historique des Archives à Vincennes	Franse gevechtsverslagen	Nee	
Imperial War Museum	Beeldmateriaal Tweede Wereldoorlog	Ja	2.16
Library and Archives Canada	Defence Overprints	Ja	2.17
Locatiedeskundige	Expert op het gebied van lokale historie	Nee	
Heemkundekringen / historische kringen	Plaatselijke archieven	Nee	
Kadaster Zwolle	Collectie Stafkaarten Topografische Dienst Kadaster te Zwolle	Ja	2.3

De aanvullende bron National Collection of Aerial Photography (NCAP) is niet geraadpleegd, omdat de wel door AVG geraadpleegde instelling Luftbilddatenbank o.a. gebruikmaakt van luchtfoto's van dit luchtfotoarchief. AVG beschikt niet over voor dit onderzoek relevante adresgegevens van getuigen / toegangsnummers/inventarisnummers uit het archief van The National Archives and Records Administration (Washington).

1.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal

In deze fase van het vooronderzoek worden de indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek beoordeeld. Op basis van deze gegevens wordt gemotiveerd vastgesteld of er sprake is van een op CE verdacht gebied. Indien er sprake is van een verdacht gebied, dan wordt tevens bepaald: de (sub)soort, de mogelijke aantallen en de verschijningsvorm van de vermoedelijk aanwezige CE, alsmede de horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied (indien mogelijk).

Bij de beoordeling van het bronnenmateriaal is gebruikgemaakt van het geografisch informatie systeem (GIS). De indicaties en contra-indicaties zijn vertaald naar een locatie in het RD-coördinatenstelsel en verwerkt in GIS. De GIS dataset wordt mede gebruikt om te beoordelen of het onderzoeksgebied, of delen daarvan, verdacht is op de mogelijke aanwezigheid van CE.

1.5.4 Verantwoording

Het vooronderzoek is tot stand gekomen dankzij de volgende personen:

- Mevr. C. Hendriks MA (historica): opstellen van het vooronderzoek
- Dhr. P. Gieben (information manager): GIS kaartmateriaal
- Dhr. M.A. Abee (afdelingshoofd OCE): interne beoordeling opzet en inhoud rapportage
- Dhr. W. van den Brandhof MA (historicus/coördinator vooronderzoeken): interne beoordeling inhoud rapportage

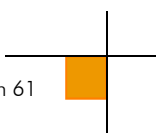
1.5.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat de resultaten van het literatuur- en archiefonderzoek.

In hoofdstuk 3 zijn de relevante indicaties en contra-indicaties chronologisch in een lijst van gebeurtenissen geordend. In dit hoofdstuk is tevens bepaald of de lijst met gebeurtenissen voldoende indicaties bevat voor de mogelijke aanwezigheid van CE ter plaatse van de onderzoeklocatie.

Hoofdstuk 4 is het resultaat van de beoordeling van bronnenmateriaal. De bij hoofdstuk 4 behorende CE-bodembelastingkaart is opgenomen in bijlage 6.5.

Conclusies en aanbevelingen komen aan de orde in hoofdstuk 5.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

2.1 Eerder uitgevoerde onderzoeken

2.1.1 Rapportages AVG

Medewerkers van AVG hebben in het verleden vooronderzoeken op het grondgebied van de gemeenten Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg uitgevoerd. Het betreft de volgende rapportages:

- AVG Geoconsult Heijen BV, Vooronderzoek Meerzicht-Zoetermeer d.d. 7 november 2007. Projectnummer 276223
- AVG Explosieven Opsporing Nederland, Vooronderzoek Nieuwe Driemanspolder d.d. 18 september 2014. Kenmerk 1462028-VO-02
- AVG Explosieven Opsporing Nederland, Vooronderzoek gemeente Leidschendam-Voorburg d.d. 4 februari 2016. Kenmerk 1462056-VO-03

De aangetroffen relevante informatie uit archieven en literatuur is in deze rapportage verwerkt (zie o.a. paragraaf 2.2).

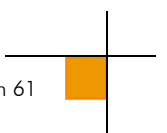
2.1.2 Derden

Er zijn in het AVG bedrijfsarchief door civiele explosieven opruimingsbedrijven in de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer uitgevoerde vooronderzoeken aanwezig. Enkele van deze rapportages hebben (gedeeltelijk) betrekking op het huidige onderzoeksgebied. Het betreft de volgende rapportages:

- Gemeente Leidschendam Voorburg afdeling RO, Explosieven onderzoek in gemeente Leidschendam-Voorburg (juni 2015 versie 12.5, alsmede oudere versies)
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven, Nieuwe Driemanspolder Leidschendam-Zoetermeer met kenmerk 72240-VO-03, d.d. 3 maart 2006
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven, Driemanspolder te Zoetermeer met kenmerk 10S012-VO-01, d.d. 7 april 2010
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven 900 watergangen Zuid-Holland met de documentcode 72344-VO-01 d.d. 21 april 2008

Deze vooronderzoeken zijn geanalyseerd. De aangetroffen relevante informatie uit archieven en literatuur is in deze rapportage verwerkt (zie o.a. paragraaf 2.2).

Een zoekslag naar vooronderzoeken op het internet en navraag bij de gemeenten en Rijkswaterstaat heeft geen nieuwe relevante informatie opgeleverd.

2.2 Literatuur

2.2.1 Meidagen 1940

Beknopt algemeen historisch kader:

Het Zesde en het Achttiende Duitse leger vielen op 10 mei 1940 Nederland binnen in kader van het door Hitler bevolen Fall Gelb. Het Zesde Leger trok door het zuidelijk deel van Nederland richting het Albertkanaal. De hoofdaanval van het Achttiende Leger was gericht op de Moerdijkbruggen die door Duitse parachutisten waren veroverd. De Moerdijkbruggen waren de toegangspoort naar Vesting Holland waar het Nederlandse opperbevel, koningin Wilhelmina en de regering zetelden.

Nederland was van groot belang voor de Luftwaffe (de Duitse luchtmacht). De vliegvelden zouden worden gebruikt voor de strijd tegen Groot-Brittannië en tegelijkertijd kon het Ruhrgebied alleen afdoende worden beschermd tegen vijandelijke luchtaanvallen wanneer er Nederlands grondgebied aan het Derde Rijk was toegevoegd.

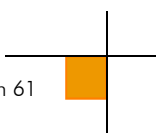
Het analysegebied in de meidagen van 1940:

In de hieronder weergegeven tabellen staan vermeldingen over de voormalige gemeente Leidschendam, alsmede de gemeente Zoetermeer in de meidagen van 1940.

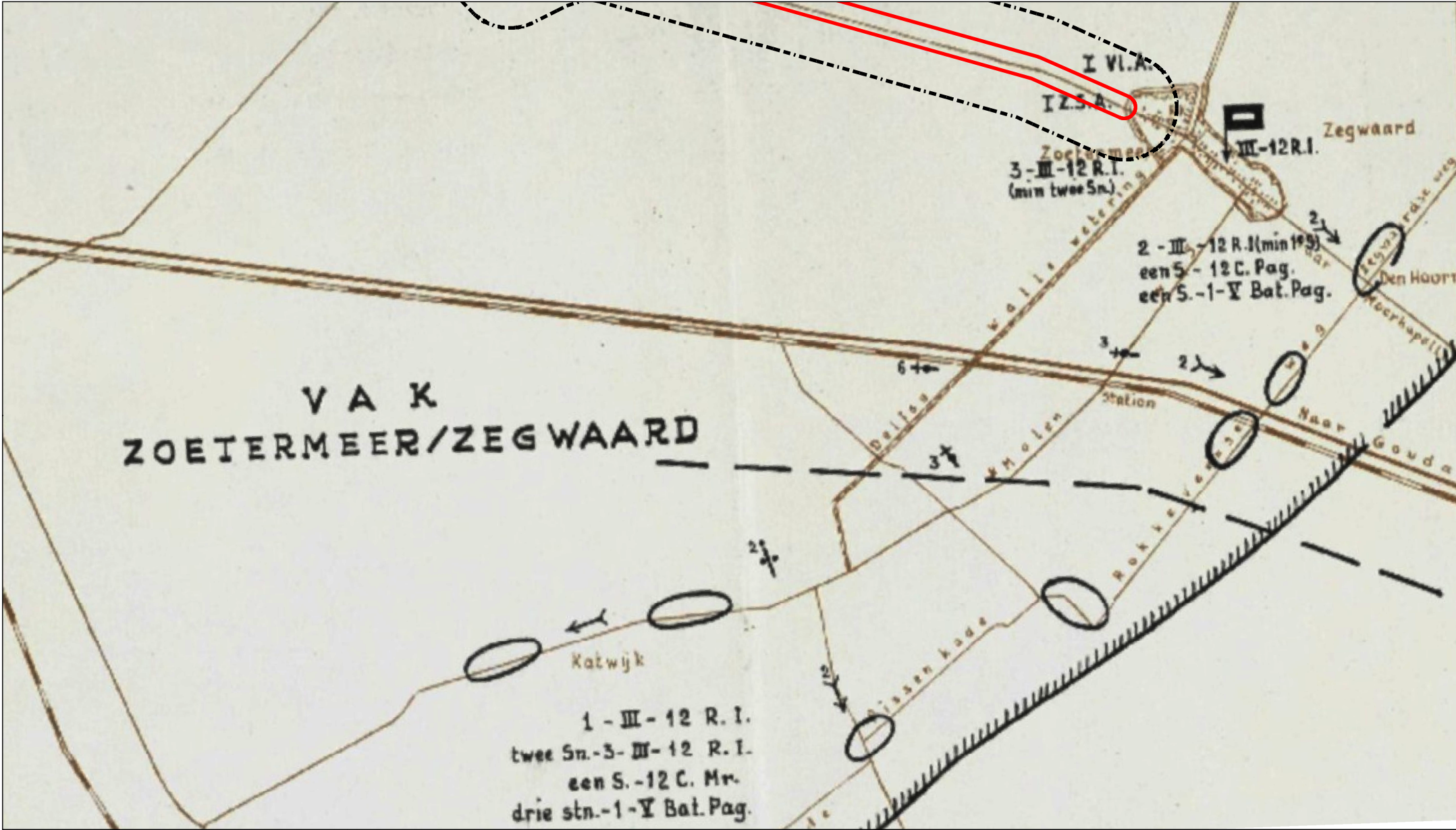
Zoetermeer:

Datum	Gebeurtenis (bron: C.D. Kamerling, Algemeen overzicht van de strijd om en in de Vesting Holland (zonder het Oostfront); en, De strijd tegen de luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage, mei 1940)	Relevant	Motivatie
14 mei 1940	Op kaart 25 is het Pantserafweerfront in de vakken Den Hoorn, Delft, Pijnacker en Zoetermeer/Zegwaard weergegeven. (p. XIII)	Nee	Op deze kaart staan de locaties van de Nederlandse bataljons, het Pantserafweerfront en wapenopstellingen ingetekend. Er is geen CE-indicatie binnen de begrenzing van het analysegebied. De kaart is weergegeven op de volgende pagina en de legenda in bijlage 6.8.

Datum	Gebeurtenis (F.J. Molenaar, De luchtverdediging in de meidagen van 1940)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

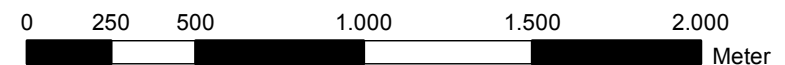

MEIDAGEN 1940 - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

☐ Analysegebiet

 Onderzoeksgebied

Leidschendam-Voorburg:

Datum	Gebeurtenis (F.H.Chr.M. Daams, J.D. de Kort Sr., Over, door en om de Leytsche Dam. Geschiedenis van een gouden gemeente)	Relevant	Motivatie
Meidagen 1940	De eerste sectie van de Xe Zoeklichtafdeling tegen lucht-doelen is in het patronaatsgebouw aan de Damlaan gevestigd. De zoeklichten zijn opgesteld in de buurt van De Krom achter de boerderij van Binnendijk aan de Stompwijkseweg, in de Driemanspolder onder Zoetermeer, ten oosten van de Veenweg nabij de grens met Nootdorp en Zoetermeer en aan de Rodelaan in Voorburg. Ter hoogte van de huidige Parnashofweg is de 4e compagnie van het eerste autobataljon gelegerd in een aantal houten barakken. (p.316)	Nee	Zoeklichten zijn niet verdacht op de aanwezigheid van CE.

Datum	Gebeurtenis (F.J. Molenaar, De luchtverdediging in de meidagen van 1940)	Relevant	Motivatie
Meidagen 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: C.D. Kamerling, Algemeen overzicht van de strijd om en in de Vesting Holland (zonder het Oostfront); en, De strijd tegen de luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage, mei 1940)	Relevant	Motivatie
Meidagen 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

2.2.2 Luchtoorlog 1940-1945

In de hieronder weergegeven tabellen staan vermeldingen die betrekking hebben op de luchtoorlog in de periode 1940-1945 in de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer.

Zoetermeer:

Datum	Gebeurtenis (bron: T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945) ²	Relevant	Motivatie
14 mei 1940	Bombardement op Zoetermeer door een Junker Ju 87. Getroffen werd de Leidse Wallendijk.	Nee	De Leidse Wallendijk bevindt zich buiten de begrenzing van het analysegebied.
30 juli 1942	Amerikaanse bommenwerper neergestort aan de Bleiswijkseweg te Zoetermeer.	Nee	De Bleiswijkseweg bevindt zich buiten de begrenzing van het analysegebied.
19 september 1943	Messerschmitt Bf 109 G-6 van het II./JG 3 "Udet" verongelukt op het land van dhr. Glijnis, nabij de kruising Voorweg - Vlamingsstraat te Zoetermeer.	Mogelijk	De kruising van de Voorweg en de Vlamingsstraat bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

² AVG weet uit ervaring dat niet alle vermeldingen van T. Eversteijn betrouwbaar zijn. Derhalve moet deze bron altijd in combinatie met andere bronnen (ter verificatie van de genoemde gebeurtenissen) worden gebruikt.

Datum	Gebeurtenis (bron: G.J. Zwanenburg, En nooit was het stil...Deel 1& 2)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: SGLO crashregister, webeditie)	Relevant	Motivatie
30 juli 1943	'Yankee Dandy' (B-17), aangevallen door Duitse vliegtuigen, neergestort bij Bleiswijkseweg te Zoetermeer.	Nee	De Bleiswijkseweg bevindt zich buiten de begrenzing van het analysegebied.
19 september 1943	Een Messerschmitt Bf 109 maakte een noodlanding en sloeg over de kop bij Zoetermeer.	Mogelijk	De kruising van de Voorweg en de Vlamingstraat bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied. In de omgeving van deze kruising maakte de Messerschmitt een noodlanding.

Datum	Gebeurtenis (bron: www.vergeltungswaffen.nl)	Relevant	Motivatie
1944-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (E.W. van den Burg, Missing in action)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945)	Relevant	Motivatie
Eind 1944	Splitterboxen en mangaten langs de verkeersweg en de Voorweg. (p. 109)	Mogelijk	De Voorweg bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.
Onbekend	J. Spronk aan de Voorweg 167 meldde kogelgaten in zijn daklijst. (p. 61)	Mogelijk	De Voorweg bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.
Onbekend	Achter de boerderij van W. Vis, Voorweg 125, stond een bunker. (p. 109)	Mogelijk	De Voorweg bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

Leidschendam-Voorburg:

Datum	Gebeurtenis (bron: T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945) ³	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: G.J. Zwanenburg, En nooit was het stil...Deel 1& 2)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: SGLO crashregister, webeditie)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: www.vergeltungswaffen.nl)	Relevant	Motivatie
1944-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (A. Jansen, Wel en wee van een boer in Wilsveen)	Relevant	Motivatie
September 1944	'Het laatste oorlogsjaar in september begonnen de Engelse vliegtuigen op alles te schieten wat bewoog. Niet enkel op de treinen maar ook op de wegen. Dit ter voorkoming van troepenvervoer van de Duitsers. Zo was er op de Markseweg een klein vrachtautootje door de bestuurder verlaten, vanwege de vliegtuigen. Een jongen uit Zoetermeer kwam uit school, van Voorburg, ging schuilen onder de auto, want er werd weer geschoten vanuit de lucht. Maar de kogels gingen dwars door de auto heen. Jongen dood. Hij heette Van Straalen en kwam van de Zegwaardse weg en was 18 jaar.' (p. 49)	Mogelijk	Het gaat om een beschieting in de omgeving van Wilsveen. Wilsveen bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

Datum	Gebeurtenis (F.H.Chr.M. Daams, J.D. de Kort Sr., Over, door en om de Leytsche Dam. Geschiedenis van een gouden gemeente)	Relevant	Motivatie
13 september 1944	Een auto op de weg naar Stompwijk, gelegen langs de Stompwijksevaart, is het doelwit van een vliegtuigbeschieting. In Wilsveen enkele wielrijders beschoten. (p. 345)	Mogelijk	Het gaat om een beschieting in de omgeving van Wilsveen. Wilsveen bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

³ AVG weet uit ervaring dat niet alle vermeldingen van T. Eversteijn betrouwbaar zijn. Derhalve moet deze bron altijd in combinatie met andere bronnen (ter verificatie van de genoemde gebeurtenissen) worden gebruikt.

Datum	Gebeurtenis (T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945)	Relevant	Motivatie
13 september 1944	Vlak voor Wilsveen zetten een paar vliegtuigen de aanval in. (p. 61)	Mogelijk	Wilsveen bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

2.2.3 Bevrijding mei 1945

Het analysegebied werd pas na de Duitse capitulatie in mei 1945 bevrijd. Er hebben hier derhalve in het laatste oorlogsjaar geen grondgevechten plaatsgevonden.

2.2.4 Munitieruimingen

De vermeldingen in de onderstaande tabellen hebben betrekking op de ruiming van munitie:

Datum	Gebeurtenis (bron: A. Meijers, Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947)	Relevant	Motivatie
1940-1947	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: J. van Woensel, Vrij van explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers 1944-2004)	Relevant	Motivatie
1944-2004	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.	--	--

2.3 Collectie stafkaarten Topografische Dienst Kadaster te Zwolle

2.3.1 Geallieerde stafkaarten

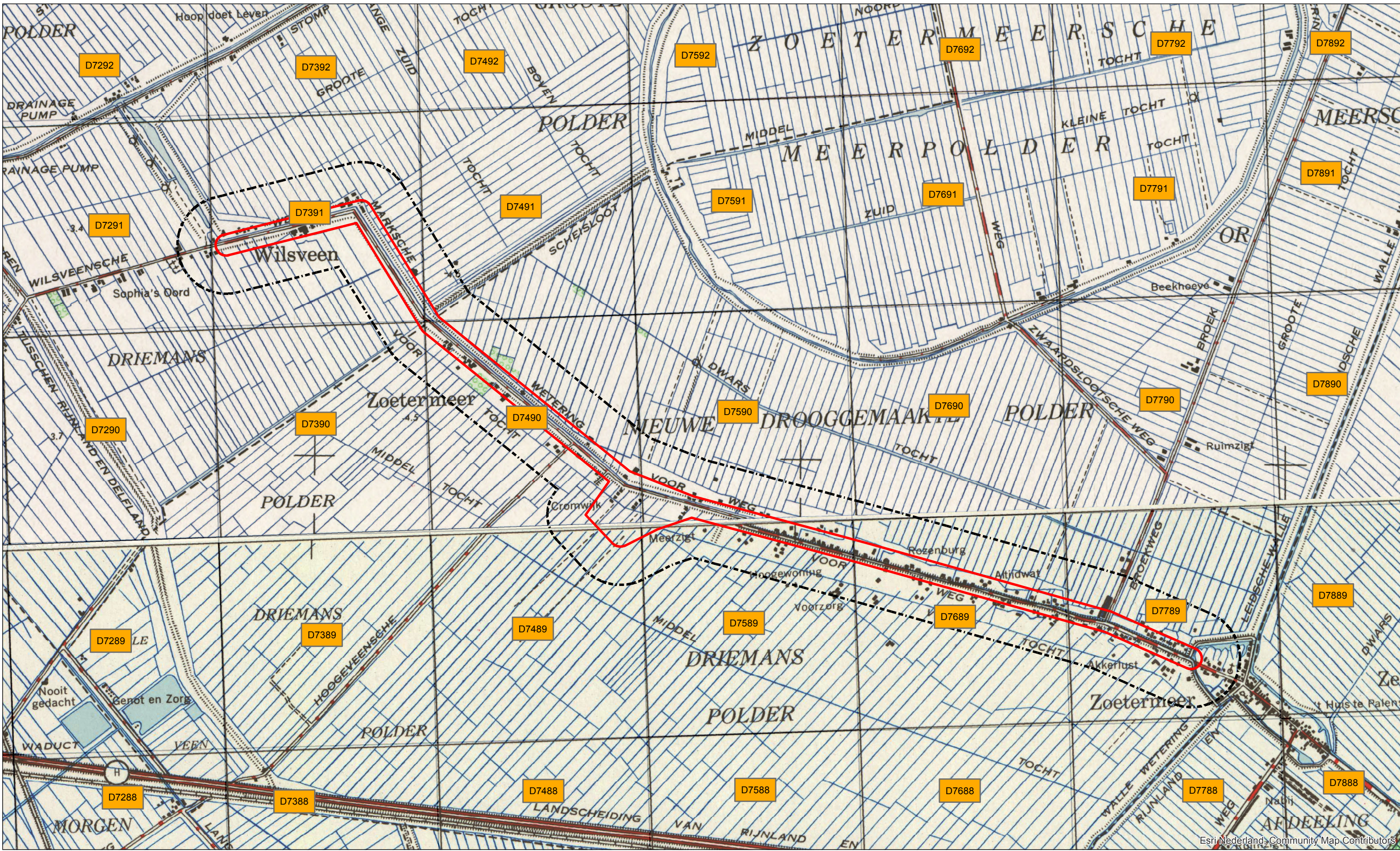
Het analysegebied staat op de volgende stafkaarten:

- Benthuisen, sheet 373 (first edition 1943)
- Zoetermeer, sheet 382 (first edition 1943)

Deze stafkaarten zijn opgemaakt volgens het Nord de Guerre coördinatenstelsel. Deze stafkaarten hebben een schaal van 1:25.000 en geven een goed beeld van het analysegebied in de Tweede Wereldoorlog. Stafkaarten worden tevens gebruikt om de locaties van geallieerde luchtaanvallen te achterhalen (zie hoofdstuk 2.15). Op de volgende pagina zijn de stafkaarten weergegeven en de hierbij behorende kaartvierkanten die voor het onderzoeksgebied en omgeving van toepassing zijn.

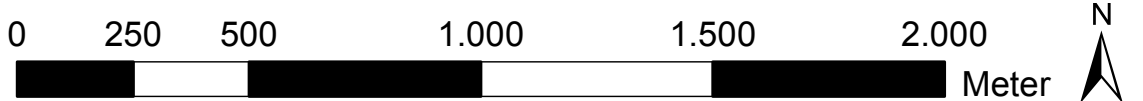

NORD DE GUERRE - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

Esri/Netherlands Community Map Contributors

Analysegebied Onderzoeksgebied

2.3.2 Duitse stafkaart

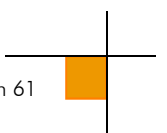
Er is in het AVG bedrijfsarchief een relevante Duitse stafkaart aanwezig:

- Topografische Karte der Niederlande 1:50.000, Truppenkarte 30, Ost ,s-Gravenhage, 3^e uitgave maart 1942.

Deze stafkaart is vergelijkbaar met de exemplaren uit de voorgaande paragraaf en worden hier derhalve niet afgebeeld.

2.3.3 Defence Overprints

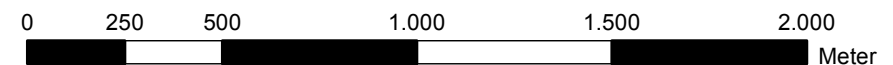
Het Kadaster te Zwolle beschikt over een collectie zgn. Defence Overprints. Dit zijn geallieerde stafkaarten waarop, op basis van o.a. geanalyseerde luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog, Duitse militaire objecten werden ingetekend. Er zijn bij het Kadaster Defence Overprints van het analysegebied gevonden. Op de rand van het analysegebied, in het huidige Westerpark, is een bunker met prikkeldraadversperring ingetekend. Dit is eveneens vastgesteld aan de hand van de luchtfoto's. De Defence Overprints zijn op de volgende pagina afgebeeld. De legenda, horende bij de symbolen op de Defence Overprints, is bijgevoegd in bijlage 6.7.

[illegible]

 Onderzoeksgebied

2.4 Luchtfoto's

2.4.1 Geraadpleegde luchtfoto's

De volgende luchtfotoarchieven zijn geraadpleegd:

- Archief van de Afdeling Speciale Collecties van de Wageningen Universiteitsbibliotheek. Dit archief bevat ruim 94.000 luchtverkenningfoto's, die zijn gemaakt door de Royal Air Force (RAF) en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er zijn hier relevante luchtfoto's van het analysegebied aanwezig.
- Archief van het Kadaster te Zwolle. Dit archief bevat circa 110.000 luchtverkenningfoto's uit de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF. Het archief bestaat ook deels uit voor- en naoorlogse luchtfoto's (in 1939 en 1940 zijn bijvoorbeeld de Grebbelinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie in beeld gebracht). Er zijn hier relevante luchtfoto's van het analysegebied aanwezig.
- Het archief van de Luftbildatenbank te Estenfeld (Duitsland). De Luftbildatenbank beschikt over 500.000 eigen luchtfoto's en raadpleegt daarnaast archieven in Nederland, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada. Er zijn hier relevante luchtfoto's van het analysegebied aanwezig.

Op de hierop volgende pagina worden per luchtfotoarchief de bestelde luchtfoto's besproken, alsmede de analyseresultaten.

De luchtfoto's zijn als categorie A, B of C gekwalificeerd. Dat betekent dat een deel van de verkrijgbare luchtfoto's een kwalitatieve beperking heeft voor wat betreft de luchtfoto-interpretatie.

Een belangrijk selectie criterium voor de luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog is de opnamedatum. De voorkeur ging primair uit naar luchtfoto's die zo kort mogelijk voor en na de belangrijkste gevechtshandelingen zijn gemaakt. Er is daarnaast rekening gehouden met de kwaliteit van de luchtfoto's, alsmede de schaal. Er kan naar aanleiding van de luchtfotoanalyse worden geconcludeerd dat er geen sporen van gevechtshandelingen in het analysegebied zichtbaar zijn. Dit wordt verder uitgewerkt in de luchtfototabel op de volgende pagina's. Tevens zijn op pagina 23 en 24 luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog weergegeven. Pagina 23 geeft een overzicht van de gehele onderzoekslocatie weer. Op pagina 24 staat een verdedigingswerk weergegeven die deels het analysegebied overlapt.

Er is een selectie gemaakt van luchtfoto's die een afdoende dekking geven van het analysegebied en die kwalitatief geschikt zijn voor een luchtfotoanalyse (op basis van de verstrekte opgavelijsten). De in de onderstaande tabel genoemde luchtfoto's zijn verzameld en vervolgens geanalyseerd:

Feit/ Luchtfoto	Datum	Vlucht	Fotonr.	Omschrijving/Analyse	Collectie ^a	Kwaliteit ^b	Georef. ^c	Afwijking ^d	FKnr. ^e
Luchtfoto	27 april 1940	H-037	251	Luchtfoto dekt het oostelijk deel van het onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	LBDB	C	Ja	20 m.	--
Luchtfoto	6 maart 1941	B-071	Collage	De mozaïek luchtfoto dekt het westelijk deel van het onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	LBDB	A	Ja	20 m.	--
Luchtfoto	10 april 1941	B-269	Collage	De mozaïek luchtfoto dekt het westelijk deel van het onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	LBDB	B	Ja	15 m.	
Luchtfoto	11 augustus 1944 t.m. 21 maart 1945	--	Collage	De mozaïek luchtfoto dekt het westelijk deel van het onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	WUR	A	Ja	25 m.	--
Luchtfoto	11 augustus 1944	160G-2994	4003	Luchtfoto dekt alleen de omgeving van de J.L. van Rijweg. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	Kad	A	Ja	5 m.	--
Luchtfoto	26 februari 1945	106G-4540	Collage	De mozaïek luchtfoto dekt het westelijk deel van het onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	Kad	A	Ja	15 m.	--
Luchtfoto	18 maart 1945	106G-4894	1157 2159	Beide luchtfoto's dekken het onderzoeksgebied grotendeels. Uitzonderd omgeving Voorweg en de Dublinstraat. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	Kad	A	Ja	5 m.	--
Luchtfoto	11 april 1945	4-2258	3101 3105 3114	De luchtfoto's dekken het westelijk deel tot aan de omgeving van de Voorweg. En het uiterste oostelijk deel tot aan Voorweg nr. 93. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	UW	A	Ja	7.5 m.	--
Luchtfoto	19 april 1945	16-2095	2052	Luchtfoto dekt het uiterste oostelijk deel van het onderzoeksgebied. Deze foto is kwalitatief te beperkt voor diepte analyse. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	LBDB	C	Ja	35 m.	--

^a LBDB = Luftbilddatenbank, UW = Wageningen, Kad = Kadaster, NCAP = National Collection of Aerial Photography.

^b Geallieerde kwalificatie van fotokwaliteit. A = goed, B = matig, C = slecht.

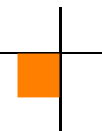
^c Geogereferereerd = Luchtfoto gepositioneerd in het GIS systeem.

^d Afw. = Afwijking, die ontstaat tijdens het georefereren van de historische luchtfoto's. De maximaal geconstateerde afwijking is weergegeven.

^e FKnr. = Verwijzing naar specifiek feit/waarneming en/of locatie/omgeving op de feitenkaart (bijlage 6.4).

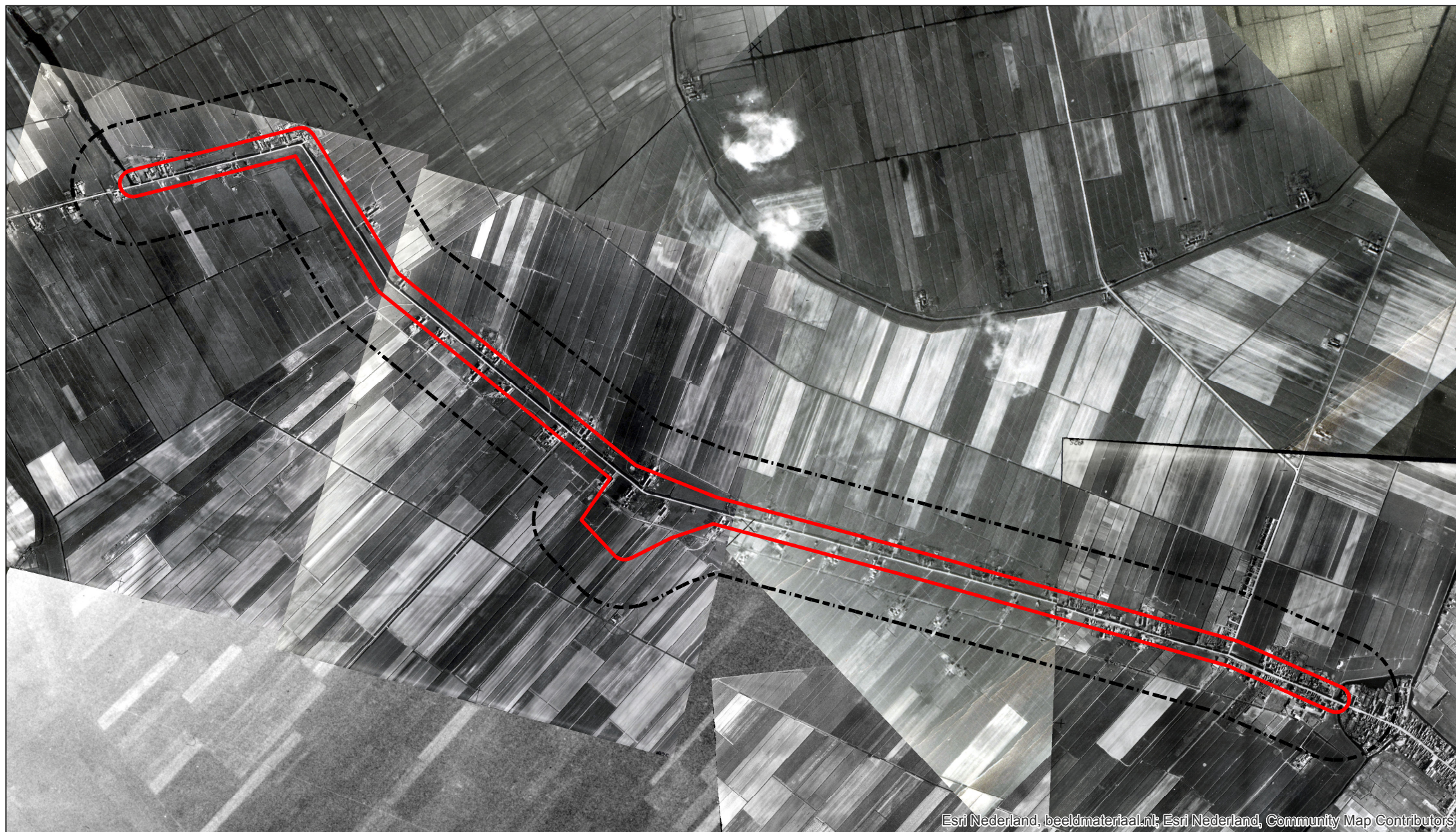

Feit/ Luchtfoto	Datum	Vlucht	Fotonr.	Omschrijving/Analyse	Collectie ^a	Kwaliteit ^b	Georef. ^c	Afwijking ^d	FKnr. ^e
Feit	5 mei 1945			Duitse capitulatie, einde oorlogshandelingen.					
Luchtfoto	5 juni 1945	16-2187	Collage	De mozaïek luchtfoto dekt het gehele onderzoeksgebied. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	UW	C	Ja	30 m.	--
Luchtfoto	28 augustus 1945	16-2234	3248 3251 4206	Beide luchtfoto's dekken het westelijk deel tot aan de omgeving van de Voorweg. En het oostelijk deel, gezien vanaf de Hoevenbos. Er zijn geen CE-gerelateerde bijzonderheden waargenomen die van invloed zijn op het onderzoeksgebied.	UW	A	Ja	10 m.	--

LUCHTFOTOCOLLAGE - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

Esri Nederland, beeldmateriaal.nl; Esri Nederland, Community Map Contributors

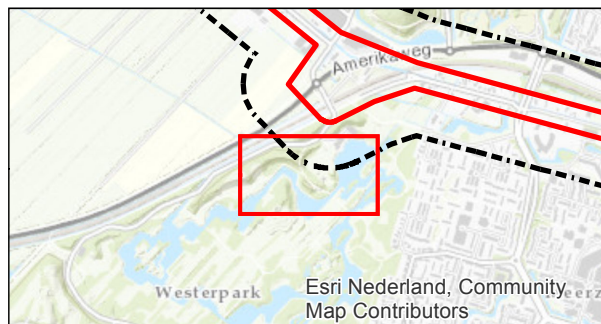
- Analysegebied
- Onderzoeksgebied

0 250 500 1.000 1.500 2.000
Meter

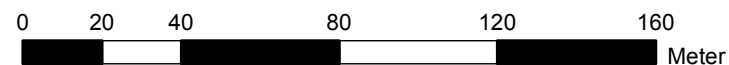

LUCHTFOTOANALYSE - BUNKER IN HET HUIDIGE WESTERPARK

- Analysegebied
- Geschutstelling
- Militair werk met CE indicatie
- Prikkelraad afzetting

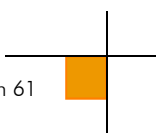
2.4.2 Luchtfoto-interpretatie huidige situatie

Het analysegebied is in de huidige situatie geanalyseerd met behulp van Google maps, Google earth, Bing maps en www.topotijdreis.nl. Uit een vergelijking van deze luchtfoto's met de in de voorgaande paragrafen besproken exemplaren blijkt dat er verschillende naoorlogse veranderingen hebben plaatsgevonden.

Het westelijke deel van het analysegebied is grotendeels gelijk gebleven aan de situatie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het grootste deel bestaat tot op heden nog steeds uit de wegen Voorweg en Wilsveen met daaraan enkele woningen en weilanden.

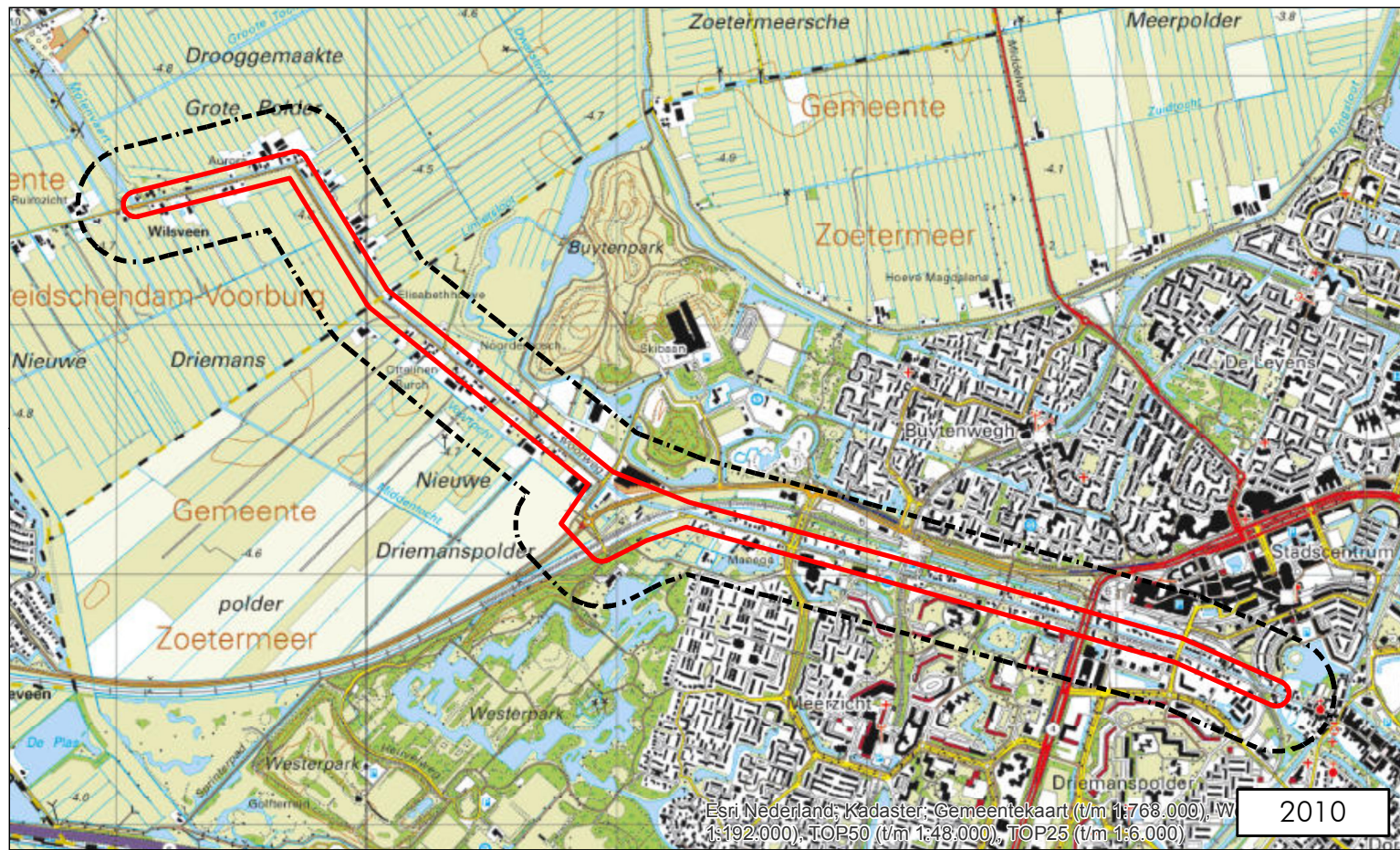
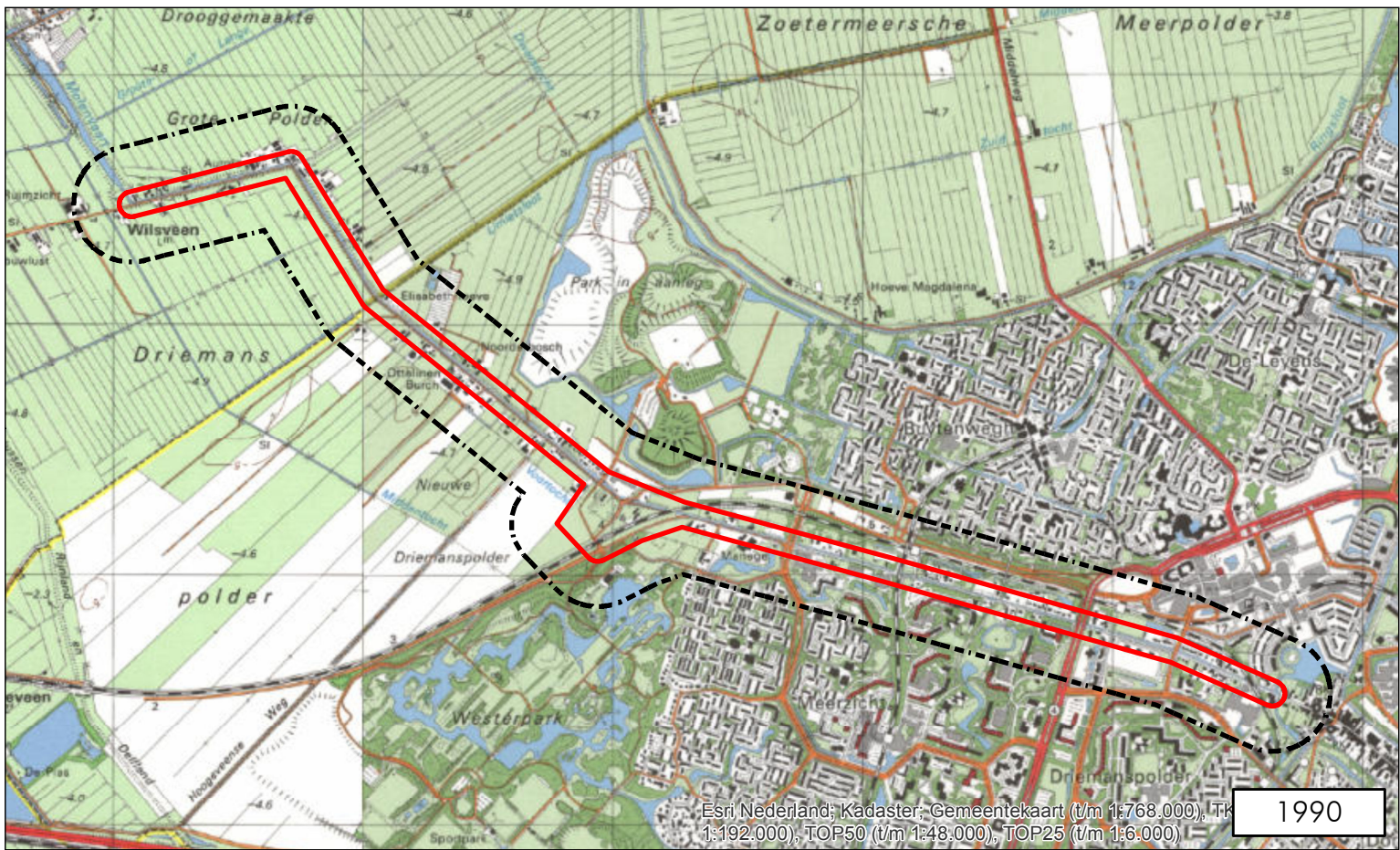
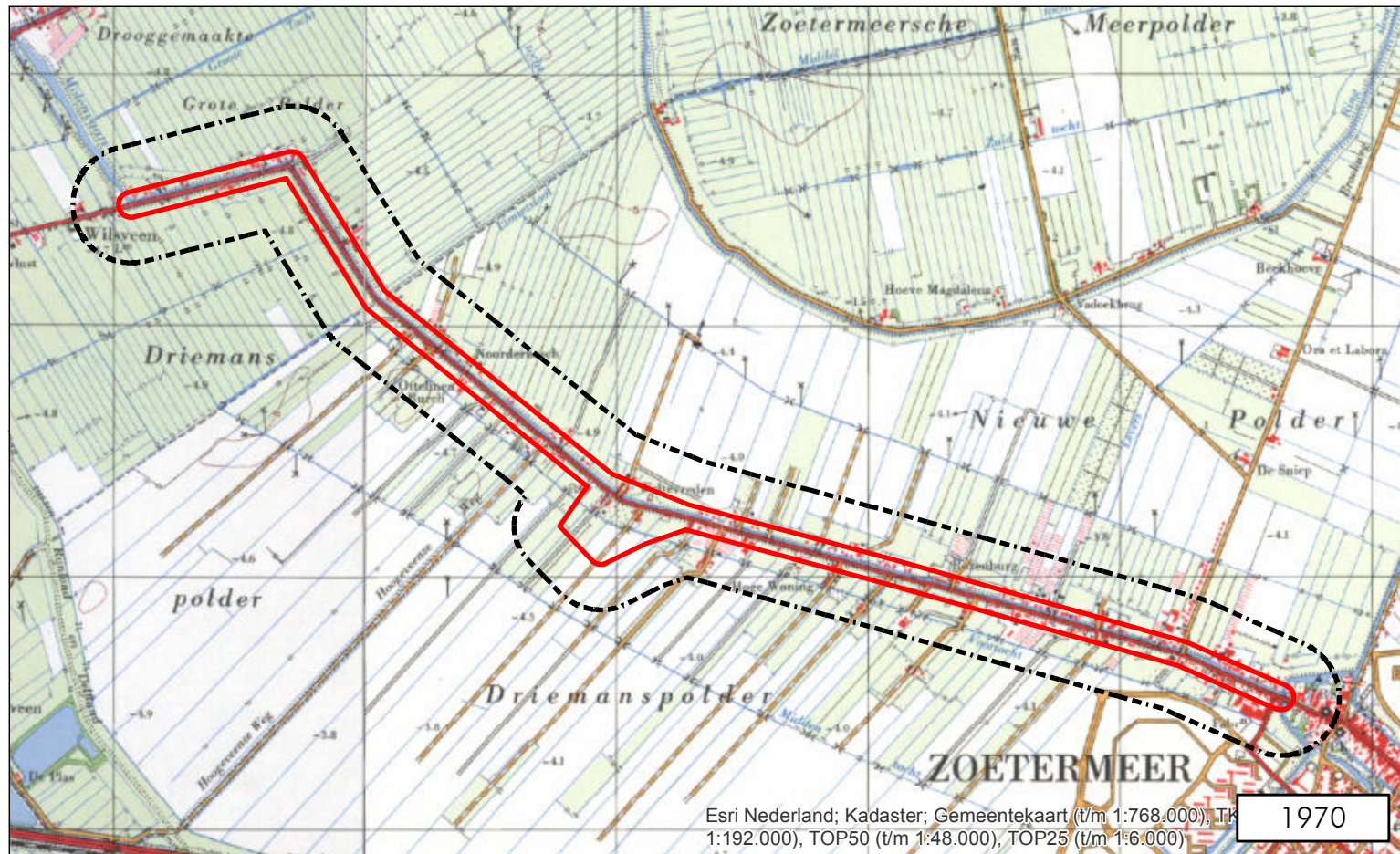
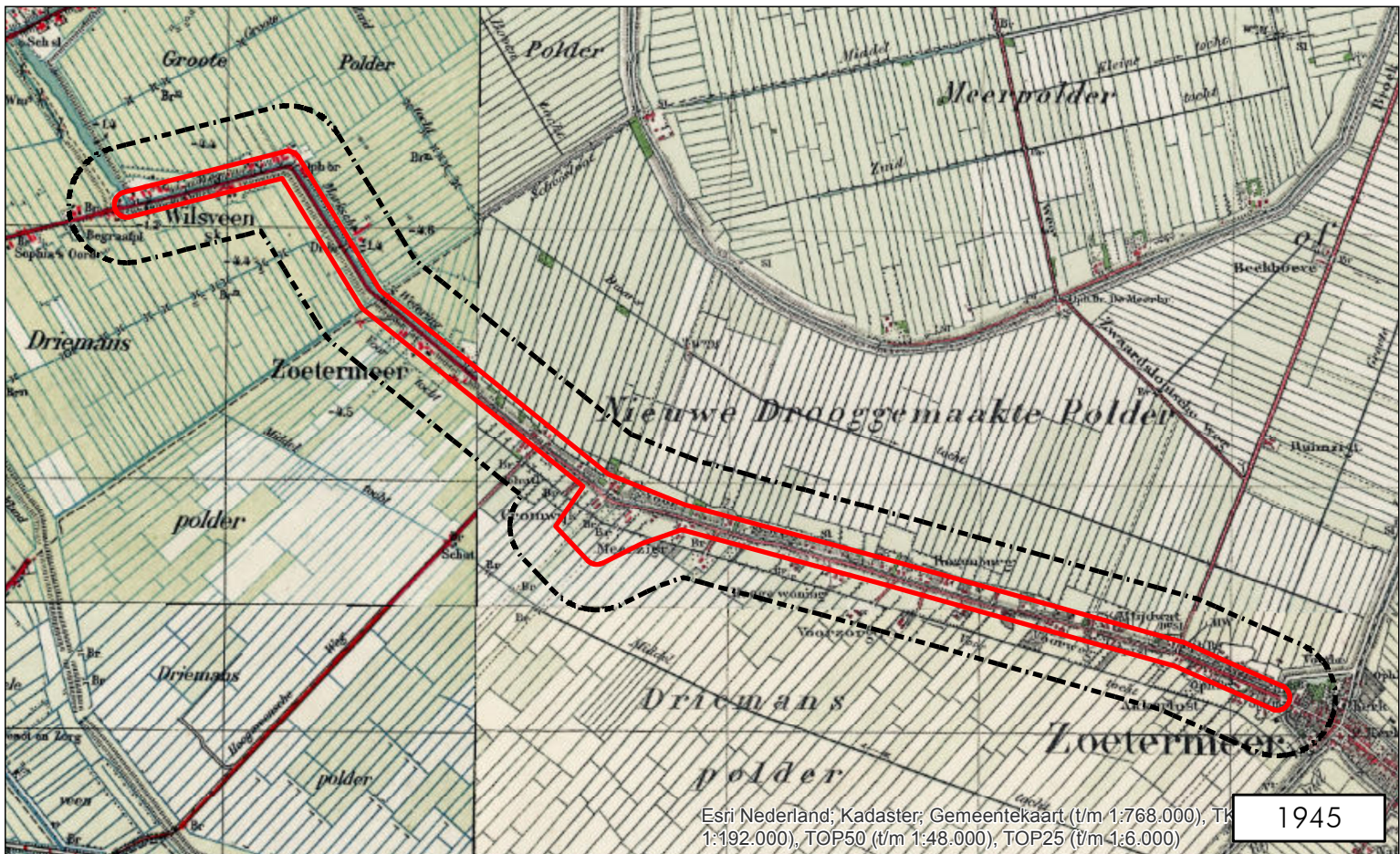
In 1962 werd Zoetermeer aangewezen als groeikern van Den Haag. Hierdoor groeide de stad exponentieel. De grootste veranderingen vonden vanaf de jaren zeventig plaats in het oostelijk deel van het analysegebied. De bebouwde kom van Zoetermeer breidde zich uit, met onder andere de, gedeeltelijk in het onderzoeksgebied gelegen, wijken Meerzicht en Buytenwegh. De Amerikaweg werd aangelegd, overgaande in de Leidschen-damseweg en Zoetermeerseweg. Daarnaast werden het Westerpark en Buytenpark aangelegd.

Op de volgende pagina zijn door middel van kaarten van verschillende jaartallen de veranderingen in het onderzoeksgebied weergegeven.

NAOORLOGSE VERANDERINGEN - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

--- Analysegebied   Onderzoeksgebied

0   500   1.000   2.000   3.000   4.000
Meter

2.5 Gemeentearchieven Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg

Het analysegebied lag in de Tweede Wereldoorlog in de voormalige gemeenten Leidschendam (gemeente Leidschendam-Voorburg) en Zoetermeer (gemeente Zoetermeer).

Zoetermeer:

Bij het Stadsarchief Zoetermeer zijn de volgende inventarisnummers geraadpleegd:

Gemeentebestuur van Zoetermeer (1934) 1940-1961 (1964). Toegang 5	Periode
18 – Correspondentie 1940-augustus 1944 (politie-aangelegenheden)	1940-1944
260 – Rapporten inzake politie-aangelegenheden, opgemaakt door de burgemeester	1941-1961
270 – Stukken betreffende bewapening en munitie van het politiepersoneel	1940-1942
285 – Stukken betreffende de vrijwillige burgerwacht in Zoetermeer	1940-1941
314 – Stukken betreffende militaire graven	1941-1961
605 – Stukken betreffende het opruimen van munitie en niet ontplofte projectielen	1940-1946
610 – Stukken betreffende de vaststelling van het gemeentelijk luchtbeschermingsplan	1936-1937
613 – Stukken betreffende uitgeoefende werkzaamheden door de Luchtbeschermingsdienst	1938-1945
622 – Kwartaal- en halfjaarrapporten van de vrijwillige brandweer	1940-1961
751 – Stukken betreffende hulpverlening aan oorlogsslachtoffers	1940-1950
752 – Stukken betreffende vergoeding aan particulieren vanwege geleden oorlogsschade	1940-1960
787 – Stukken betreffende de bouw en verbouw van lokalen, herstel bezettingsschade en aanschaffing rijwielstallingen ten behoeve van de christelijke lagere school aan de Dorpsstraat 99	1945-1961
789 – Stukken betreffende de bouw en inrichting van een tijdelijk leslokaal op de zolder en herstel bezettingsschade aan de RK jongensschool aan e Dorpsstraat 16	1946-1949
841 – Financieel overzicht van voor de Duitsers uitgevoerde werkzaamheden (bouw splitterboxen, herstel bomgaten, bewakingsdiensten en aanleg dekkingsgaten)	1943-1961

Gemeentebestuur van Zoetermeer 1962-1975. Toegang 50	Periode
353 – Stukken betreffende de taakverdeling inzake het onderhoud van oorlogsgraven en betreffende de aanwijzing van opeenvolgende contactpersonen voor de gemeente met de Oorlogsgravenstichting inzake het onderhoud van oorlogsgraven	1963-1978
406 – Stukken betreffende de melding, de opsporing en de opruiming van oorlogstuig (bommen) uit de Tweede Wereldoorlog in het grondgebied van de gemeente Zoetermeer en betreffende de financiering van bovenstaande werkzaamheden. Met retroacta. Met een overzicht van oorlogshandelingen uit de periode 1940-1945	1963-1989

Leidschendam-Voorburg:

Bij het gemeentearchief Leidschendam-Voorburg zijn de volgende inventarisnummers geraadpleegd:

Inventaris van het archief van de gemeente Leidschendam	Periode
Onbekend - Dossier 'vliegtuigen'	1940-1945
1.482.913 - Doos 113 - Oorlogsschade in het algemeen	1946-1949
1.753.7 - Inlevering en teruggave wapenen en munitie	1940-1948
1.783 - Opruiming munitie e.d.	1943-1989

Inventaris van het archief van de gemeente Leidschendam	Periode
1.783 - 630 - Opruiming munitie e.d. Vliegtuigbom(men) in/bij de Broekweg. Kosten van de opruiming.	1988-1990
1.783 - 636 - Opruiming munitie e.d. Vliegtuigbom(men) in/bij de Broekweg	1986-1987

Er is daarnaast gebruik gemaakt van scans uit het gemeentearchief, die door dhr. M. van Rijn (afdeling RO), zijn aangeleverd, alsmede het uitgebreide rapport 'Explosievenonderzoek gemeente Leidschendam-Voorburg' d.d. juni 2015 (versie 12.5). Bij het gemeentearchief van de huidige gemeente Leidschendam-Voorburg zijn geen relevante archiefstukken aangetroffen.

2.5.1 Luchtbeschermingsdienst, aangetroffen/geruimde CE en oorlogsschade

De Luchtbeschermingsdienst was tijdens de Tweede Wereldoorlog onder andere verantwoordelijk voor het geven van luchtalarm bij bombardementen, het controleren van verduisteringsmaatregelen en het opnemen van schade na uitgevoerde bombardementen en vliegtuigbeschietingen. Er zijn in het gemeentearchief documenten van de Luchtbeschermingsdienst aanwezig.

In het onderstaande overzicht zijn gegevens met betrekking tot de Luchtbeschermingsdienst, aangetroffen/geruimde CE en oorlogsschade opgenomen. Deze vermeldingen hebben (mogelijk) betrekking op het onderzoeksgebied.

Zoetermeer:

Datum	Gebeurtenis (Gemeentearchief Zoetermeer, Toegang 5)	Relevant	Motivatie	Document-code
1940	Projectiel in dakgoot Voorweg 167, vermoedelijk kogelmodel, middellijn 2 cm. Datum van inslag plm. 3 weken geleden (geen datum op document). (bron: inventarisnr. 605)	Ja	Voorweg 167 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-605-1
13 mei 1940	Op bouwland achter de Voorweg 119, nabij de Rijksweg 12, werden een viertal bommen afgeworpen, vermoedelijk 2 niet ontploft. (bron: inventarisnr. 605)	Ja	Voorweg 119 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-605-4
24 juli 1942	Bommenbak neergekomen bij Voorweg 131, in beslag genomen. (bron: inventarisnr. 613)	Ja	Voorweg 131 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-613-5
24 juli 1942	Twee bommenhouders gevonden bij Voorweg 131, in beslag genomen. (bron: inventarisnr. 613)	Ja	Voorweg 131 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-613-10
10 september 1942	Voorweg 131 en 133, respectievelijk 1 en 2 bommenbakken gevonden en in beslag genomen. (bron: inventarisnr. 613)	Ja	Voorweg 131 en 133 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-613-21
26 februari 1945	Beschieting op vrachtwagen, Voorweg van Den Haag naar Zoetermeer, ter hoogte van percelen 102-110. (bron: inventarisnr. 613)	Ja	Voorweg, ter hoogte van 102-110, bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-613-96

Datum	Gebeurtenis (Gemeentearchief Zoetermeer, Toegang 5)	Relevant	Motivatie	Document-code
19 maart 1945	Twee bommen op bouwland, achter de mol. Vlamingstraat. (bron: inventarisnr. 613)	Mogelijk	Vlamingstraat bevindt zich gedeeltelijk binnen de begrenzing van het analysegebied.	GA-0637-0005-613-98

Leidschendam-Voorburg:

Datum	Gebeurtenis (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)	Relevant	Motivatie
14 januari 1942	Bominslag in het Wilsveen. In een proces-verbaal wordt het volgende gemeld: 'Het perceel grond is gelegen in Leidschendam. Er was een gat in de grond geslagen en hierbij was de kleigrond meters ver weggevoerd. Het was duidelijk een bominslag. Op ca. 200 à 250 meter van de bomkrater stond aan beide zijden een boerderij, doch geen boerderij had schade opgelopen. Op ca. 15 meter afstand van de krater was een gat in de grond en de mogelijkheid is aanwezig dat hier een niet ontplofte bom aanwezig is'. (bron: scans processenverbaal via dhr. Van Rijn)	Mogelijk	Wilsveen bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.
13 april 1942	Op ca. 250 à 300 meter afstand van de Stompwijkseweg, gemeente Leidschendam, werd een vermoedelijke blindganger gevonden. De melder was woonachtig te Stompwijkseweg 76. (bron: scans processenverbaal via dhr. Van Rijn)	Mogelijk	Een deel van de Stompwijkseweg bevindt zich op minder dan 250 meter afstand van het analysegebied.
13 september 1944	Enige personen nabij de kerk te Stompwijk, Dr. Van Noortstraat, onder vuur genomen door vliegtuigen. Vliegtuigen beschieten fietsers op de Wilsveenseweg, gemeente Leidschendam. (bron: scans processenverbaal via dhr. Van Rijn)	Mogelijk	De Wilsveenseweg bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

2.6 Nieuwsberichten

2.6.1 AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek

De collectie CE gerelateerde nieuwsberichten in het AVG bedrijfsarchief, alsmede het internet en de oude krantencollectie van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage zijn geraadpleegd. Er zijn geen berichten gevonden die betrekking hebben op het analysegebied.

'Bom' hoeft niet onschadelijk te worden gemaakt

UTRECHT (ANP) – De vliegtuigbom bij Leidschendam die vandaag onschadelijk gemaakt zou worden, blijkt dat al te zijn. De Explosieven opruimingsdienst heeft gisteren bij vooronderzoek ter plaatse geen bom gevonden, maar alleen een staartstuk zonder explosieve lading. NS had voor vanochtend een stremming tussen de stations Leidschendam-Voorburg en Pijnacker en tussen Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer-Voorweg aangekondigd in verband met het demonteren van de bom. Passagiers zouden op die trajecten met bussen worden vervoerd. Die operatie gaat nu dus evenmin door, aldus een woordvoerder van NS.

Afb. 1 – Krantenartikel.

Bron: Trouw d.d. 28 juni 1988.

2.7 Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD)

2.7.1 Collectie ruimrapporten

De EODD houdt sinds 1970 meldingen van aangetroffen CE bij. Deze meldingen zijn tot 1992 als melding opdracht en ruim rapport (MORA) en na 1992 als uitvoeringsopdracht (UO) gearcheveerd. AVG heeft het overzicht van relevante MORA's en UO's van de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer. Er zijn in dit overzicht meldingen van het analysegebied geregistreerd. Op basis van de locatiebeschrijvingen zijn de ruimrapporten geselecteerd en opgevraagd. Deze documentatie is bestudeerd. De onderzoeksresultaten zijn als volgt:

MORA / UO	Locatie	Vondst	Relevant	Motivatie
19731670 26 juli 1973	Zandopspuiting, Voorweg, Zoetermeer	Ongeveer 40 stuks klein kaliber munitie, o.a.: 7,8 cm, een kop van 2,4 cm en andere munitie.	Mogelijk	De Voorweg bevindt zich gedeeltelijk binnen de begrenzing van het analysegebied. Het gaat echter om een zandopspuiting waarbij de grond waarschijnlijk van elders afkomstig is.
19832198 25 juli 1983	Abdissebos, Zoetermeer	1 oefenbrisantgranaat 25 pond	Mogelijk	Het Abdissebos bevindt zich gedeeltelijk binnen de begrenzing van het analysegebied.
19883115 24 oktober 1988	Van Leeuwenhoeklaan, Zoetermeer	1 gascilinder	Nee	Geen CE-indicatie.

MORA / UO	Locatie	Vondst	Relevant	Motivatie
19901123 26 april 1990	Voorweg 208	1 oefenantitankbrisantgranaat raket van 3,5 inch	Nee	Het betreft een vondst van na-oorlogse CE.
19902102 7 augustus 1990	Dorpsstraat 7, Zoetermeer	1 geweer, 10 karabijnen	Mogelijk	De Dorpsstraat 7 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

2.8 Collectie mijnenkaarten

De collectie mijnenveldkaarten van de EODD is in kader van dit vooronderzoek geraadpleegd. Dit geldt ook voor de collectie mijnenveld leg- en ruimrapporten. Er lagen geen gedocumenteerde mijnenvelden en/of op landmijnen verdachte gebieden in het analysegebied.

2.9 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

Het NIMH in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht in binnen- en buitenland vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot heden. In dit archief is een groot aantal collecties met betrekking tot de landmacht, luchtmacht en marine ondergebracht.

2.9.1 Collectie Duitse verdedigingswerken

De collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen', ook wel bekend als de 575-serie, is opgebouwd uit inlichtingenrapporten, plattegronden en verordeningen van zowel de Duitse bezettingsmacht als van het verzet / Bureau Inlichtingen te Londen. Deze zes meter lange collectie bestaat onder andere uit inlichtingen van de illegaliteit, kaarten van inundaties, gegevens betreffende Duitse mijnenvelden, Britse en Duitse kaarten, telegrammen en Duitse voorschriften.

De volgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

Collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen'. Toegang 575	Inventarisnummer
J.A. 227. Rapport toestand versterkingen Kostverlorenweg - Wilsveense weg.	26
J.A. 319. Troepenlegering te Voorschoten, Leidschendam, Zoeterwoude en Stompwijk.	56
J.A. 180. Langs de Rijksweg Voorburg-Zoetermeer worden Splitterboxen gebouwd	57
Datum: 28-12-1944; Schaal/code/blz.: J.A. 180; Omschrijving: Beschrijving van nieuwe splitterboxen langs de Rijksweg Voorburg naar Zoetermeer	57
J.A. 442. Bezetting van versterkingen stellingen langs de weg 's-Gravenhage-Utrecht en in de omgeving van Zoetermeer en Leidschendam	58
Datum: 13-04-1945; Schaal/code/blz.: J.A. 442; Omschrijving: Troepenverplaatsingen Den Haag en bezetting van stellingen langs de weg Den Haag - Utrecht en omgeving Zoetermeer en Leidschendam	58
Datum: 27-04-1945; Schaal/code/blz.: J.A. 488; Omschrijving: Troepenlegering te Zoetermeer, Hoorn en Delft, verder vernielingen aan spoorwegen richting Den Haag en verwijdering mijnen bij Monster en Loosduinen	58
Datum: 28-10-1944; Schaal/code/blz.: E/137/45; Omschrijving: Bevaarbaarheid waterwegen Rotterdam naar Duitsland, tevens twee schetsen betreffende een bunker bij Zoetermeer-Zegwaard en een tankversperring bij Delft	250

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen. De versterkingen bij de Wilsveenseweg bevonden zich buiten de begrenzing van het analysegebied.

2.9.2 Beeldbank NIMH

De beeldbank van het NIMH bevat een groeiende collectie foto's en andere afbeeldingen uit de collectie van het NIMH, onder andere van de meidagen van 1940. Er is hier gezocht op plaatsnaam. Er zijn geen relevante afbeeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.

2.10 Provinciaal archief / Militair Gezag

2.10.1 Militair Gezag

Het Militair Gezag was verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de bevrijde delen van Nederland. In dit archief zijn doorgaans per provincie gegevens over in gemeenten aanwezige CE ondergebracht.

Militair Gezag Zuid-Holland

Het archief van het Militair Gezag van de provincie Zuid-Holland bevindt zich bij het Nationaal Archief in 's-Gravenhage. Er werd in de inventaris gezocht op de trefwoorden explosieven, mijnen, munitie en bommen. De volgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

Toegang 3.09.34. Archief van het Militair Gezag in Zuid-Holland, 1944-1947. Nationaal Archief 's-Gravenhage		Datum
43 Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven		1945
146 Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven		1945
231 Stukken betreffende de opruiming van mijnen, munitie en andere explosieven		1945
282 Stukken betreffende het in kaart brengen van mijnevelden en het opruimen van explosieven		1945
361 Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, springstof en andere explosieven		1945
465 Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, springstof en andere explosieven		1945
529 Stukken betreffende de opruiming van mijnen, munitie en andere explosieven		1945
575 Stukken betreffende de opruiming van mijnen, munitie en andere explosieven		1945

Toegang 2.13.25. Archief van het Militair Gezag in Zuid-Holland,. Nationaal Archief 's-Gravenhage		Datum
1567 Stukken betreffende de opsporing en ruiming van mijnen en andere explosieven		1944 - 1945

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het onderzoeksgebied in de gemeente Leidschendam-Voorburg aangetroffen.

Het onderzoeksresultaat met betrekking tot de gemeente Zoetermeer is samengevat in onderstaande tabel:

Datum	Gebeurtenis (bron: Nationaal Archief, toegang 3.09.34)	Relevant	Motivatie
15 juni 1945	In de gemeente Zoetermeer zijn, langs de Rijksweg, nog twee z.g.n. blindgangers gelegen. Tevens ligt nog een blindganger in het land van de landbouwer W.A. v. Reeuwijk (Roggeveen 34) en van de landbouwer A. Bos, Voorweg 105. In verband met de oogst is het wenselijk, dat deze projectielen ten spoedigste worden verwijderd. (bron: inventarisnr. 575)	Mogelijk	Voorweg 105 bevindt zich binnen de begrenzing van het analysegebied.

2.11 Nationaal archief

2.11.1 Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen

In het archief van de Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, periode 1937-1946, zijn meldingen en processen-verbaal van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten opgenomen. Het betreft gegevens betreffende de luchtoorlog. De in dit archief aanwezige bronnen bevatten informatie over onder andere bombardementen, noodafwerpen en vliegtuigbeschietingen. Het navolgende inventarisnummer is geraadpleegd.

2.04.53.15. Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, 1937-1946. Nationaal Archief 's-Gravenhage		Inventarisnummer
Meldingen en processen -verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde Luchtactiviteiten. Provincie Zuid-Holland		76

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.12 Semi-Statistisch Informatiebeheer Ministerie van Defensie (SIB)

Het SIB in Rijswijk beheert de archieven van het Ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. In dit archief zijn bronnen met betrekking tot naoorlogse CE-ruimingen door de Mijnen en Munitie Opruimingsdienst en de Mijn Opruimings Dienst ondergebracht. Het betreft documenten uit de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog: een periode waarin er nog grote aantallen CE in Nederland aanwezig waren.

2.12.1 Archief Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) 1945-1947

De MMOD en de MOD waren na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten CE. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimrapporten betreffende locaties binnen Nederlandse gemeenten waar CE aanwezig waren. Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.13 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

Het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies houdt zich bezig met de bestudering van de Eerste en Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en hedendaagse genociden. In het archief te Amsterdam is onder andere een grote collectie met foto's uit de Tweede Wereldoorlog ondergebracht.

2.13.1 Collecties Departement van Justitie en Generalkommissariat für das Sicherheitswesen

Bij het NIOD zijn de onderstaande twee collecties geraadpleegd:

- Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k)
- Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077)

Het betreft de volgende inventarisnummers:

Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k), NIOD	Inventarisnummer
Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en vliegtuigonderdelen en de vondst van niet-ontplofte explosieven, 23 juni 1943 – 28 april 1944.	180
Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeenten.	181-185
Meldingen van verschillende gemeenten betreffende ongevallen, beschietingen, bombardementen en het afwerpen van (lege) benzinetanks door vliegtuigen.	186
Telexberichten inzake meldingen van neergestorte geallieerde bommenwerpers, 20 – 24 februari 1944.	328
Stukken betreffende het melden van schade door bombardementen en beschietingen uit vliegtuigen, 24 februari 1944 – 31 maart 1945.	329
Stukken betreffende het opstellen van processen-verbaal inzake bombardementen en beschietingen in verschillende gemeenten, 28 september 1944 – 31 maart 1945.	331
Proces-verbaal van de luchtbeschermingsleider inzake schade door luchtaanvallen door de geallieerden en afweergeschut van de Duitsers, 3 februari 1944.	477
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek naar de gevolgen van luchtaanvallen, 8 oktober 1944 – 6 februari 1945.	493
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek inzake het bombardement op 14 oktober, 17 oktober 1944.	624
Rapporten van de onderluitenant van de Marechaussee F. Meems inzake het vinden van benzinetanks, die uit een vliegtuig waren geworpen, alsmede de inslag van een granaat, 20 januari – 20 maart 1944.	642

Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077), NIOD	Inventarisnummer
Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943.	1759

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.13.2 Beeldbank Tweede Wereldoorlog

Foto's uit de Tweede Wereldoorlog, afkomstig van Nederlandse oorlogs- en verzetsmusea, herinneringscentra en het NIOD zijn bijeengebracht in de databank Beeldbank WO2. Er is hier gezocht op plaatsnaam. Er is geen relevant beeldmateriaal met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.

2.14 Oorlog in blik

Oorlog in Blik is een samenwerkingsplatform van erfgoedinstellingen met audiovisuele collecties over de Tweede Wereldoorlog. Er is hier gezocht op plaatsnaam. Er is geen relevant beeldmateriaal met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.

2.15 The National Archives Londen

The National Archives in Kew (Londen) is het officiële nationale archief van het Verenigd Koninkrijk. Er liggen hier gevechtsverslagen van Britse eenheden die op Nederlands grondgebied strijd hebben geleverd. In The National Archives zijn, afgezien van deze War Diaries, ook o.a. de logboeken van geallieerde luchtmachteenheden ondergebracht.

Vliegtuigen van de 2nd Tactical Air Force (2nd TAF) gaven tactische luchtsteun aan geallieerde gevechtseenheden. De geallieerde duikbommenwerpers vielen o.a. vijandelijke stellingen, tanks, treinen en hoofdkwartieren aan. De volgende Daily Logs van de 2nd Tactical Air Force zijn geraadpleegd:

Daily Logs 2nd Tactical Air Force. The National Archives Londen	Inventarisnummer
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Sept.-Oct. 1944	Air 37/715
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Nov.-Dec. 1944	Air 37/716
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Jan.-Feb. 1945	Air 37/717
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Mar.-May. 1945	Air 37/718

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.

2.16 Imperial War Museum

Het Imperial War Museum beschikt over een grote collectie foto's en films van Nederland in de Tweede Wereldoorlog, waaronder opnames die tijdens bombardementen werden gemaakt. Er zijn geen relevante foto's of films aangetroffen met betrekking tot het analysegebied.

2.17 Library and Archives Canada

2.17.1 Collectie Defence Overprints

Library and Archives Canada beschikt over een collectie zgn. Defence Overprints. Dit zijn geallieerde stafkaarten waarop, op basis van o.a. geanalyseerde luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog, Duitse militaire objecten werden ingetekend. Er zijn bij Library and Archives Canada geen relevante Defence Overprints van het analysegebied gevonden.

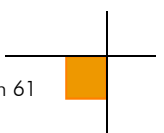
2.18 Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg

In het Bundesarchiv-Militärarchiv zijn de gevechtsverslagen van Duitse eenheden die in mei 1940 en in 1944-1945 strijd op Nederlands grondgebied hebben geleverd ondergebracht. Dit betreft bronnen met betrekking tot zowel de Wehrmacht, de Luftwaffe als de Kriegsmarine.

Het volgende inventarisnummer is geraadpleegd:

Luftlageberichte. Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg	Inventarisnummer
RL2 Luftlageberichte Luftwaffenführungsstab – 10-21 Mai 1940	RL2-II-205

Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het analysegebied aangetroffen.

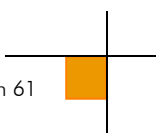

3 CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN

3.1 Inleiding en chronologietabel

AVG heeft geen feiten gevonden die bruikbaar zijn voor de afbakening van een CE verdacht gebied. De chronologietabel op de volgende pagina bevat de gevonden feiten die (mogelijk) betrekking hebben op het analysegebied.

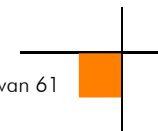

1940-1945, CE-ruimingen						
Datum	Gebeurtenis	Hoofdstuk	Bron	Bruikbaar t.b.v. afbakening	Nr. FK ¹	Nr. BBK ²
13 mei 1940	Op bouwland, achter de Voorweg 119, nabij Rijksweg 12, werden een viertal bommen afgeworpen. Vermoedelijk zijn er twee hiervan niet ontploft.	2.5.1	Gemeentearchief Zoetermeer	Nee, deze vermelding heeft betrekking op een relatief groot perceel bouwland, lopend van de Voorweg tot de Rijksweg 12. Er wordt gesproken over 'nabij Rijksweg 12' waarbij het dus niet aannemelijk is dat de bommen gevallen zijn binnen de begrenzing van het onderzoeksgebied, de Voorweg en omgeving. De eerstvolgende bruikbare luchtfoto is van d.d. 6 maart 1941. Hierop zijn geen kraters waargenomen maar deze foto is ook van geruime tijd na het bombardement. Op basis van enkel de vermelding kan geen verdacht gebied afgebakend worden.	1	--
1940	Projectiel in dakgoot Voorweg 167, vermoedelijk kogelmodel, middellijn 2 cm. Datum van inslag plm. 3 weken geleden (maar geen datum op document).	2.5.1	Gemeentearchief Zoetermeer	Nee, het is onduidelijk waar het projectiel (2 cm = vliegtuig) afkomstig van is. Het projectiel was gelegen in de dakgoot en is reeds verwijderd.	2	--

¹ FK = Feitenkaart

² CE BBK = CE Bodembelastingkaart

1940-1945, CE-ruimingen						
Datum	Gebeurtenis	Hoofdstuk	Bron	Bruikbaar t.b.v. afbakening	Nr. FK ¹	Nr. BBK ²
14 januari 1942	Bominslag in het Wilsveen. In een proces-verbaal wordt het volgende gemeld: 'Het perceel grond is gelegen in Leidschendam. Er was een gat in de grond geslagen en hierbij was de kleigrond meters ver weggegooid. Het was duidelijk een bominslag. Op ca. 200 à 250 meter van de bomkrater stond aan beide zijden een boerderij, doch geen boerderij had schade opgelopen. Op ca. 15 meter afstand van de krater was een gat in de grond en de mogelijkheid is aanwezig dat hier een niet ontplofte bom aanwezig is.'	2.5.1	Gemeentearchief Leidschendam	Nee, de locatie van het bombardement is enkel globaal bekend. Op de luchtfoto's is geen inslag ter plaatse van het analysegebied te zien. Op basis van deze globale beschrijving kan geen verdacht gebied afgebakend worden.	3 indicatief	--
13 april 1942	Op ca. 250 à 300 meter afstand van de Stompwijkseweg, gemeente Leidschendam, werd een vermoedelijke blindganger gevonden. De melder was woonachtig te Stompwijkscheweg 76.	2.5.1	Gemeentearchief Leidschendam	Nee, de Stompwijkseweg ligt buiten de begrenzing van het analysegebied. Tegenwoordig ligt een zijtak van deze weg minder dan 250 meter van het analysegebied af, maar deze weg bestond niet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze gevechtshandeling is niet van invloed op het onderzoeksgebied.	4 indicatief	--
24 juli 1942	Bommenbak neergekomen bij Voorweg 131, in beslag genomen. Twee bommenhouders gevonden bij Voorweg 131, in beslag genomen.	2.5.1	Gemeentearchief Zoetermeer	Nee, het gaat om bommenbakken, waarbij geen melding wordt gemaakt dat hierbij ook explosieven zijn neergekomen. Op basis van deze vermelding kan geen CE verdacht gebied afgebakend worden.	5	--
10 september 1942	Voorweg 131 en 133, respectievelijk 1 en 2 bommenbakken gevonden en in beslag genomen.					

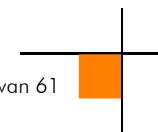

1940-1945, CE-ruimingen						
Datum	Gebeurtenis	Hoofdstuk	Bron	Bruikbaar t.b.v. afbakening	Nr. FK ¹	Nr. BBK ²
19 september 1943	Messerschmitt Bf 109 G-6 van het II./JG 3 "Udet" verongelukt op het land van dhr. Glijnis, nabij de kruising Voorweg - Vlamingstraat te Zoetermeer.	2.2.2	T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945	Nee, de locatievermelding is te globaal om te bepalen of er sprake is van een locatie binnen de begrenzing van het onderzoeksgebied of erbuiten. Het vliegtuig trachtte een noodlanding te maken. Op de luchtfoto's is geen crashlocatie ter plaatse van het analysegebied waargenomen.	6 indicatief	--
	Messerschmitt Bf 109 maakte een noodlanding en sloeg over de kop bij Zoetermeer.		SGLO crashregister, webeditie			
September 1944	'Het laatste oorlogsjaar in september begonnen de Engelse vliegtuigen op alles te schieten wat bewoog. Niet enkel op de treinen maar ook op de wegen. Dit ter voorkoming van troepenvervoer van de Duitsers. Zo was er op de Markseweg een klein vrachtautootje door de bestuurder verlaten, vanwege de vliegtuigen. Een jongen uit Zoetermeer kwam uit school, van Voorburg, ging schuilen onder de auto, want er werd weer geschoten vanuit de lucht. Maar de kogels gingen dwars door de auto heen. Jongen dood. Hij heette Van Straalen en kwam van de Zegwaartse weg en was 18 jaar.'	2.2.2	A. Jansen, Wel en wee van een boer in Wilsveen	Nee, de locatievermelding is te globaal om te bepalen of de beschieting in het analysegebied of daar buiten plaatsvond. Op luchtfoto's zijn de sporen van deze beschieting niet waar te nemen. Er kan op basis van deze vermelding geen verdacht gebied afgebakend worden.	7 indicatief	--

1940-1945, CE-ruimingen						
Datum	Gebeurtenis	Hoofdstuk	Bron	Bruikbaar t.b.v. afbakening	Nr. FK	Nr. BBK
13 september 1944	Auto op de weg naar Stompwijk, gelegen langs de Stompwijksevaart, het doelwit van een vliegtuigbeschieting. In Wilsveen enkele wielrijders beschoten.	2.2.2	F.H.Chr.M. Daams, J.D. de Kort Sr., Over, door en om de Leytsche Dam. Geschiedenis van een gouden gemeente	Nee, de locatievermelding is te globaal om te bepalen of de beschieting in het analysegebied of daar buiten plaatsvond. Op luchtfoto's zijn de sporen van deze beschieting niet waar te nemen. Er kan op basis van deze vermelding geen verdacht gebied afgebakend worden.	7 indicatief	
	Vlak voor Wilsveen zetten een paar vliegtuigen de aanval in.		T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945			
	Enige personen nabij de kerk te Stompwijk, Dr. Van Noortstraat, onder vuur genomen door vliegtuigen. Vliegtuigen beschieten fietsers op de Wilsveenseweg, gemeente Leidschendam.	2.5.1	Gemeentearchief Leidschendam			
Eind 1944	Splitterboxen en mangaten langs de verkeersweg en de Voorweg.	2.2.2	T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945	Nee, splitterboxen en mangaten zijn niet verdacht op de aanwezigheid van CE.	8 indicatief	--
26 februari 1945	Beschieting op vrachtwagen, Voorweg van Den Haag naar Zoetermeer, ter hoogte van percelen 102-110.	2.5.1	Gemeentearchief Zoetermeer	Nee, de locatievermelding is te globaal om te bepalen of de beschieting in het analysegebied of daar buiten plaatsvond. Op luchtfoto's zijn de sporen van deze beschieting niet waar te nemen. Er kan op basis van deze vermelding geen verdacht gebied afgebakend worden.	9 Indicatief	--
19 maart 1945	Twee bommen op bouwland, achter de mol. Vlamingsstraat.	2.5.1	Gemeentearchief Zoetermeer	Nee, de locatievermelding is te globaal om te bepalen of er sprake is van het analysegebied of een locatie daar buiten. Op de luchtfoto's zijn geen kraters waargenomen binnen de begrenzing van het analysegebied.	10	--

1940-1945, CE-ruimingen						
Datum	Gebeurtenis	Hoofdstuk	Bron	Bruikbaar t.b.v. afbakening	Nr . FK	Nr . BBK
15 juni 1945	In de gemeente Zoetermeer zijn, langs de Rijksweg, nog twee z.g.n. blindgangers gelegen. Tevens ligt nog een blindganger in het land van de landbouwer W.A. v. Reeuwijk (Roggeveen 34) en van de landbouwer A. Bos, Voorweg 105. In verband met de oogst is het wenselijk, dat deze projectielen ten spoedigste worden verwijderd.	2.10.1	Militair gezag, Nationaal Archief 's-Gravenhage	Nee, onbekend is op welke datum de projectielen zouden zijn neergekomen. Op na-oorlogse luchtfoto's zijn geen sporen van bominslagen waargenomen in de omgeving van Voorweg 105. Bovendien is het onduidelijk of het projectiel neer zou zijn gekomen bij Voorweg 105 of dat hier enkel het woonhuis van de landbouwer stond. Op basis van deze vermelding kan geen verdacht gebied afgebakend worden.	11	--
Onbekend	J. Spronk aan de Voorweg 167 meldde kogelgaten in zijn daklijst.	2.2.2	T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945	Nee, het is onduidelijk waardoor en wanneer deze kogelgaten zijn ontstaan. Mogelijk staan ze in verband met het projectiel dat op dit adres in de dakgoot gevonden werd in 1940. Kogelgaten zijn niet zichtbaar op (van grotere hoogte) gemaakte luchtfoto's).	2	--
Onbekend	Achter de boerderij van W. Vis, Voorweg 125, stond een bunker.	2.2.2	T. Vermeulen, Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945	De bunker stond buiten de begrenzing van het analysegebied. Bij de bunker zijn ook stellingen en prikkeldraadversperringen waargenomen. De afbakening hiervan heeft echter geen invloed op het onderzoeksgebied.	12	--

4 BEOORDELING BRONNENMATERIAAL

4.1 Indicaties voor explosieven in het analysegebied

- Er is in de meidagen van 1940 geen sprake geweest van grondgevechten in het analysegebied.
- Voorafgaand aan de bevrijding door de geallieerden was er geen sprake van grondgevechten in het analysegebied.
- In het analysegebied waren geen militaire objecten aanwezig.
- Er zijn geen militaire vliegtuigen in het analysegebied gecrasht of de locatiebeschrijvingen zijn te globaal om te bepalen of er sprake is van het analysegebied.
- Ter plaatse van het analysegebied is mogelijk sprake geweest van vliegtuigbeschietingen en het afwerpen van afwerpmunitie. De locatiebeschrijvingen zijn echter te globaal om een afbakening toe te passen.
- Er zijn in het verleden CE in het analysegebied geruimd.
- Er is na de Tweede Wereldoorlog sprake geweest van naoorlogse bodemingrepen in het analysegebied (contra-indicaties). CE zijn ten gevolge van deze bodemingrepen mogelijk verwijderd c.q. binnen het onderzoeksgebied verplaatst.

Op basis van de beschikbare feiten zijn er onvoldoende (of te globale) indicaties beschikbaar waaruit blijkt dat er mogelijk CE in het analysegebied aanwezig zijn.

4.2 Leemten in kennis bronnenmateriaal

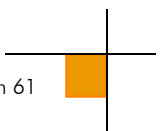
- Bij een historisch onderzoek kan nooit een volledig overzicht van alle bronnen worden verkregen. Er is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van een bronnenselectie. Getuigen die meer kunnen vertellen over munitiedumping, vliegtuigcrashes en bombardementen kunnen ondertussen zijn overleden.
- Luchtfoto's van de Royal Air Force geven doorgaans een betrouwbare indicatie betreffende de vraag of er mogelijk CE in het onderzoeksgebied aanwezig zijn. Luchtfoto's geven altijd een momentopname weer. Er kunnen voor, na en tussen verschillende opnamedata CE in het onderzoeksgebied zijn terechtgekomen. Het is, vanwege getroffen camouflagemaatregelen, maar zeer de vraag of alle geschutopstellingen etc. op luchtfoto's kunnen worden teruggevonden.
- De ruimrapporten van de EOD kennen hun beperkingen voor wat betreft de nauwkeurigheid van de vindplaatsbeschrijvingen. Het is niet altijd mogelijk om exact aan te geven waar de CE werden aangetroffen. Deze munitie is bovendien geruimd. Dergelijke beperkingen zijn er ook bij andere geraadpleegde bronnen, zoals bijvoorbeeld documenten uit de gemeentearchieven. Er kan alleen een CE verdacht gebied worden afgebakend met behulp van concrete locatiebeschrijvingen.
- Enkele beschrijvingen uit het gemeentearchief en uit de literatuur, over neergekomen afwerpmunitie en gecrashte vliegtuigen, zijn zeer globaal. Er kan niet bepaald worden of er sprake is van een locatie binnen of buiten het onderzoeksgebied.

4.3 Soort, verschijningsvorm en aantallen CE

Soort en verschijningsvorm zijn in deze niet van toepassing vanwege onvoldoende feitelijk bewijs voor de aanwezigheid van CE.

4.4 Horizontale en verticale begrenzing verdacht gebied

Horizontale en verticale begrenzing zijn in deze niet van toepassing vanwege onvoldoende feitelijk bewijs voor de aanwezigheid van CE.

5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusie

AVG heeft in opdracht van Hoogheemraadschap van Rijnland een vooronderzoek CE uitgevoerd voor het onderzoeksgebied Zoetermeer Voorweg/Wilsveen.

Er is op basis van de beoordeelde feiten van het vooronderzoek geconcludeerd dat er geen indicaties zijn voor de mogelijke aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied (of de indicaties zijn zodanig globaal dat op basis hiervan geen CE verdacht gebied kan worden afgebakend). Derhalve is het onderzoeksgebied niet verdacht op de mogelijke aanwezigheid van CE.

5.2 Advies vervolgtraject

AVG adviseert Hoogheemraadschap van Rijnland de werkzaamheden onder reguliere condities uit te voeren. De kans op het aantreffen van CE is net zo groot als de gemiddelde kans op het aantreffen van CE op als 'onverdacht' aangemerkte locaties in de rest van Nederland. Grondroerende werkzaamheden kunnen in het onderzoeksgebied conform tekening BK1 op reguliere wijze worden uitgevoerd.

6 BIJLAGEN

6.1 Bronnenlijst

6.1.1 Archieven en overige instanties

- Explosieven Opruimings Dienst Defensie te Soesterberg / Semi-Statistisch Informatiebeheer te Rijswijk
- Bedrijfsarchief AVG
- Gemeentearchieven Leidschendam, Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer
- Kadaster te Zwolle
- Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage
- Luftbilddatenbank te Estenfeld
- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie te 's-Gravenhage
- Provinciaal Archief / Nationaal Archief 's-Gravenhage
- Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties
- The National Archives te Londen

6.1.2 Literatuur

- H. Amersfoort / P. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands Grondgebied* ('s-Gravenhage 2005)
- E.H. Brongers, *De gebroken vleugel van de Duitse adelaar: inventarisatie van de Duitse verliezen in de luchtoorlog van mei 1940 boven Nederland* (Soesterberg 2010)
- E.H. Brongers, *De oorlog in mei '40* (Baarn 1969)
- E.W. van den Burg, *'Missing in Action': neergestorte Amerikaanse bommenwerpers in Zoetermeer en Zoeterwoude, 1943-1945* (Zoetermeer 2005)
- F.H.Chr.M. Daams / J.D. de Kort, *Over, door en om de Leytsche Dam: geschiedenis van een gouden gemeente* (Leidschendam 1988)
- R. Grootveld / T. Vermeulen, *Over de oorlog gesproken...: Zoetermeer 1940-1945* (Zoetermeer 1990)
- A. A. Jansen, *Sporen aan de hemel: kroniek van een luchtoorlog. Deel 1 t/m 3* (Baarn 1979-1981)
- A. Jansen, *Wel en wee van een boer in Wilsveen* (Leidschendam 2011)
- C.D. Kamerling, *Algemeen overzicht van de strijd om en in de Vesting Holland (zonder het Oost-front); en, De strijd tegen de luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage, mei 1940* ('s-Gravenhage 1954)
- C. Klep / B. Schoenmaker (red.), *De bevrijding van Nederland 1944 – 1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995)
- A. Korthals Altes, *Luchtgevaar: luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Amsterdam 1984)
- A. Meijers, *Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947* (Soesterberg 2013)
- F.J. Molenaar, *De luchtverdediging in de meidagen van 1940. Deel 1 en deel 2* ('s-Gravenhage 1970)
- N.B., 'Interview met de heer P. van Waay: Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog in Zoetermeer', *'t Seghen-waert* (1985)
- B.C. de Pater/ B. Schoenmaker e.a., *Grote Atlas van Nederland 1930-1950* ('s-Gravenhage / Utrecht / Zierikzee 2006)

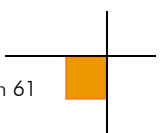
- T. Vermeulen, *Dorp in oorlog. Zoetermeer 1940-1945* (Zoetermeer 2000)
- J. van Woensel, *Vrij van Explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers 1944-2004* (Amsterdam 2004)
- G.J. Zwanenburg, *En nooit was het stil....Kroniek van een Luchtoorlog. Deel 1 & 2* ('s-Gravenhage 1990/1992)

6.1.3 Websites

- <http://www.avg.eu>
- <https://www.backtonormandy.org/map-search.html#>
- <https://beeldbankwo2.nl/nl/>
- <https://www.delpher.nl/>
- <http://www.explosievenopsporing.nl>
- <http://www.go2war2.nl/>
- <https://nimh-beeldbank.defensie.nl/beeldbank>
- www.oorloginblik.nl
- <https://www.tracesofwar.nl/>
- <http://www.vergeltungswaffen.nl>
- <http://verliesregister.studiegroeppluchtoorlog.nl>

6.1.4 Overig

- T. Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 - 5 mei 1945* (2003)
- Trouw d.d. 28 juni 1988

6.2 Certificaat WSCS-OCE

AVG Explosieven Opsporing Nederland

te Waalwijk
KvK: 12029421

heeft aangetoond dat het managementsysteem en de verrichte werkzaamheden voldoen aan het:

Systeemcertificaat
Opsporen Conventionele Explosieven WSCS-OCE: 2012, versie 1

Het bedrijf voldoet daarmee aan de in de bovengenoemde werkveldspecifieke certificatieschema vastgelegde eisen ten aanzien van:

Deelgebied A: Opsporing (inclusief vooronderzoek)
Deelgebied B: Civieltechnisch Opsporingsproces

Evaluatie van het managementsysteem heeft plaatsgevonden volgens
het certificatiereglement van TÜV Nederland.

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer: 13380/11.1
Ingangsdatum: 15-12-2015
Certificaat geldig tot: 15-12-2018
Datum eerste certificaat: 15-12-2006

Managing Director
Dhr. E.W.A.C. Franken

TÜV Nederland
De Waal 21 C
5684 PH Best
T: +31 (0) 499 – 339 500
F: +31 (0) 499 – 339 509
E: info@tuv.nl
W: www.tuv.nl

1 / 1

6.3 Richtlijnen WSCS-OCE afbakening verdachte gebieden

Indicatie	Algemene omschrijving	Verdacht	Onver- dacht	Uitgangspunten voor afbakening ver- dacht gebied
Verdedigingswerk	Groepering van wapenopstellingen en/of geschutopstellingen, rondom afgezet met een versper- ring (bijvoorbeeld weerstandskern of steunpunt).	x		Het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk is verdacht. De grenzen worden bij voorkeur be- paald aan de hand van georefererde luchtfoto's.
Wapenopstelling	Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi-) automatisch wapen, niet zijnde on- derdeel van een verdedigingswerk.			Locatie van de wapenopstelling.
Geschutopstelling (statisch en mobiel)	Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigings- werk.	x		25 meter rondom het hart van de ge- schut-opstelling, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende water- gang.
Munitieopslag in open veld	Locatie van munitievoorraad in het open veld, niet zijnde binnen een verdedigingswerk.	x		Locatie van de veldopslaglocatie.
Loopgraaf	Militaire loopgraaf.	x		Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georefe- reerde luchtfoto's.
Tankgracht of -geul	Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden.		x	Niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmij- nen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen.		x	n.v.t.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmij- nen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij naoorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	x		De grenzen zoals aangegeven in het ruimrapport.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.		x	n.v.t.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing be- kend waarom er landmijnen wor- den vermist.	x		De grenzen zoals aangegeven in het mijnenlegrapport en/of ruimrapport.

Indicatie	Algemene omschrijving	Verdacht	Onver- dacht	Uitgangspunten voor afbakening ver- dacht gebied
Mijnenveld	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport ge- legde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.		x	n.v.t.
Versperringen	Versperringen, zoals strand-ver- sperringen en Drakentanden.		x	Tenzij er indicaties zijn dat CE onder- deel uitmaken van de versperring.
Infrastructuur zonder geschutsopstelling of munitievoorraad	Militaire werken zoals woon-on- derkomen of werken met een bur- gerdoel zoals schuilbunker.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van nabij verdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenop- stellingen.
Schuilloopgraaf	Loopgraaf voor burgerbevolking om in te schuilen.		x	n.v.t.
Kampementen	Grondgebied met onderkomens zoals tenten.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van munitieopslag of nabij-verdediging in de vorm van bij- voorbeeld wapenopstellingen.
Mangat	Gat in grond met schuilfunctie, niet in gebruik genomen als schut- tersput.		x	n.v.t.
Vernielingslading	Locatie van aangebrachte vernie- lingslading.	x		Locatie van de vernielingslading.
Artillerie-, mortier- of raketbeschieting	Gebied dat is beschoten door mo- biel of vast geschut, mortieren of grondgebonden (meervoudig) ra- ketwerpersysteem.	x		Situationeel te bepalen.
Raketbeschieting in- slagenpatroon be- kend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbom- menwerpers.	x		Op basis van een analyse van het in- slagenpatroon wordt de maximale af- stand tussen twee opeenvolgende in- slagen binnen een inslag-patroon be- paald. Het verdachte gebied wordt af- gebakend door deze afstand te projec- teren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Inslagpunt blindgan- ger, zijnde een vlieg- tuigbom	Vliegtuigbom die niet in werking is getreden.			Te bepalen volgens rekenmethode waarin ten minste rekening wordt ge- houden met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem. Op basis van in ieder geval deze vijf parameters wordt berekend tot welke diepte CE theoretisch kunnen indringen en hoe ver de maximale ho- rizontale verplaatsing is.
Crashlocatie vliegtuig	Aanwezigheid van CE vanwege de crash.	x		Situationeel te bepalen.

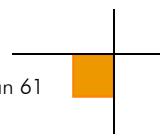
Indicatie	Algemene omschrijving	Verdacht	Onver- dacht	Uitgangspunten voor afbakening ver- dacht gebied
Krater van gedeto- neerde incidentele luchtafweergranaat	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een incidentele luchtafweergranaat bevindt.		x	Tenzij er indicaties zijn dat het geen in- cidentele luchtafweergranaat betreft.
Inslagpunt van een V- 1 wapen	Gebied dat is getroffen door de in- slag van een V-1 wapen.	x		15 meter rondom een inslagpunt van- wege de mogelijke horizontale ver- plaatsing onder de grond.
Krater van een (ge- deeltelijk) gedeto- neerd V-1 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-1 wapen bevindt.	x		50 meter rondom een inslagpunt van- wege de mogelijke aanwezigheid van explosieve componenten.
Krater van een (ge- deeltelijk) gedeto- neerd V-2 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-2 wapen bevindt.	x		Situationeel te bepalen.
Dumplocatie van mu- nitie en/of toebeho- ren	Dumplocatie van CE en/of toebe- horen in landbodem of op water- bodem.	x		Locatie van de dump en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoor- beeld dumping in stilstaand of stro- mend water.
Ongecontroleerde (massa)explosie	(Sympathische) detonatie van een explosieven voorraad zoals ont- ploffing munitieopslag of munitie trein.			Situationeel te bepalen.
Vernietigingslocatie voor CE	Eén of meerdere springputten.	x		De contour(en) van de springput(ten) en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld gelet op de af- stand van eventuele uitgeworpen CE buiten deze contour(en).
Vernielingslading (in werking gesteld)	Locatie van in werking gestelde vernielingslading, waarbij de mo- gelijkheid bestaat op het aantref- fen van niet (geheel) gedetoneerde springlading(en).	x		Locatie waar de vernielingslading in werking is gesteld en afbakening ver- der situationeel te bepalen.
Tapijtbombardement	Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en/of zware bommenwerpers, met als doel om schade aan te richten over een groot gebied.	x		Op basis van een analyse van het in- slagenpatroon (1) wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende in- slagen binnen een inslagenpatroon be- paald. Het verdachte gebied wordt af- gebakend door deze afstand te projec- teren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Duikbombardement op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpa- troon onbekend	Gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommen- werpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter ge- meten vanuit het hart van het doel. (2/3)
Duikbombardement op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon on- bekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een bombar- dement met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter ge- meten vanuit het hart van de spoorlijn. (2/4)

Indicatie	Algemene omschrijving	Verdacht	Onver- dacht	Uitgangspunten voor afbakening ver- dacht gebied
Raketbeschieting op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel. (2/5)
Raketbeschieting op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn of treinstel op deze spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 80 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn. (2/6)

- 1) Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.
- 2) Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen.
- 3) De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50% van de vliegtuigbommen binnen 119 meter neer is gekomen en de maximaal gemeten afstand t.o.v. het doel 181 meter was.
- 4) De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 46 meter neer is gekomen en de maximaal afstand t.o.v. het doel 91 meter was.
- 5) De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel (gebouwen) waarbij opgemerkt moet worden dat de gemiddelde spreiding van de raketten t.o.v. het middelpunt van een salvo 69 meter was, en dat de gemiddelde afstand van het middelpunt van een salvo t.o.v. het doel 39 meter was.
- 6) De genoemde afstand is de maximale afstand gemeten n.a.v. luchtfoto-interpretatie.

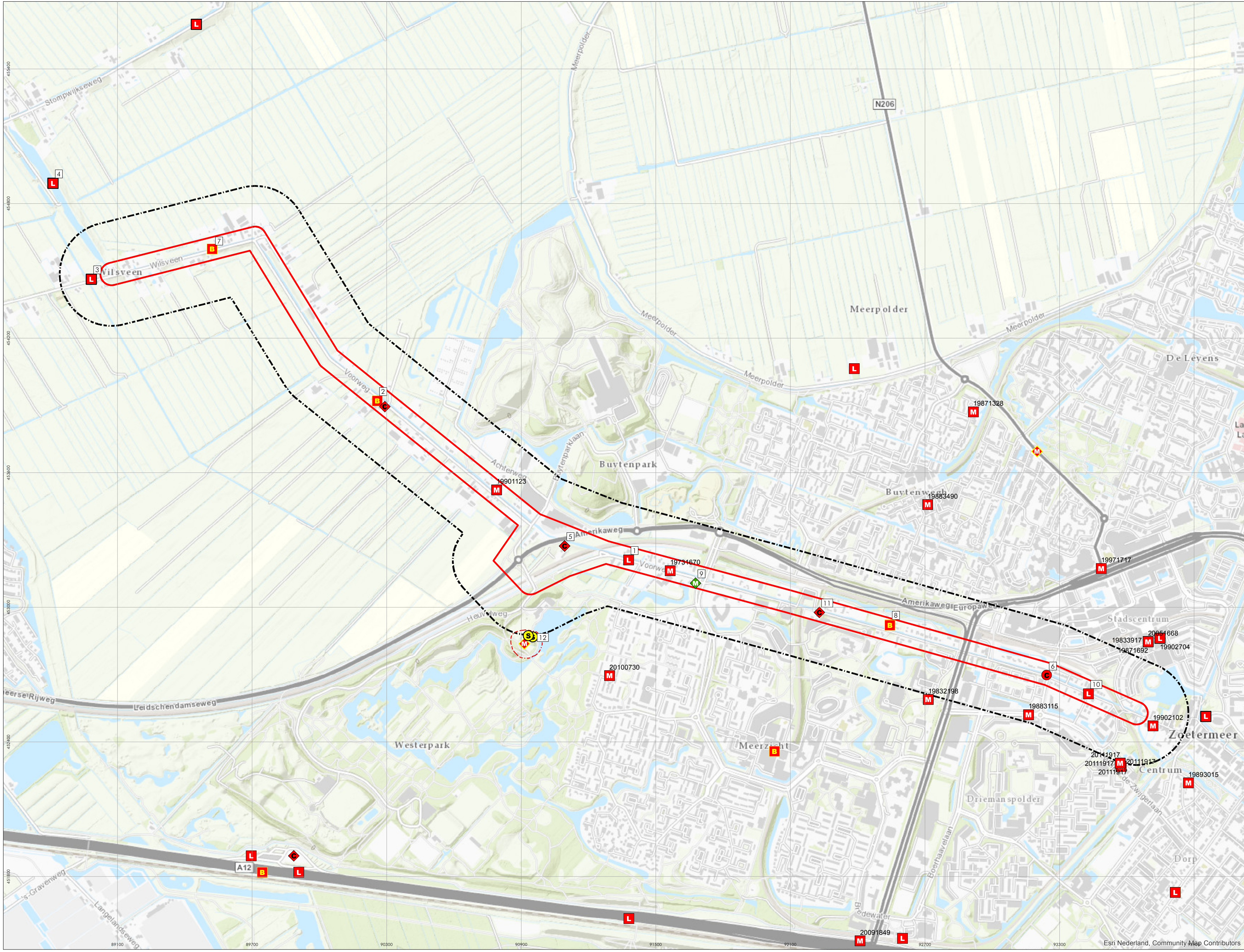

6.4 Presentatiekaart verzamelde historische feiten

FEITENKAART - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

- LEGENDA
- L** Melding over een luchtaanval
  - B** Melding over een beschieting
  - C** Melding over een vliegtuigcrash
  - D** Melding m.b.t. CE
  - M** Inzet van EODD
  - S** Geschutstelling
  - W** Militair werk met CE indicatie
  - Prikkeldraad afzetting
  - - - Analysegebied
  - ▭ Onderzoeksgebied

De feiten die op de feitenkaart zijn ingetekend betreffen de feiten uit de rapportage. Feiten die in de archieven zijn aangetroffen, maar overduidelijk niet het onderzoeksgebied betreffen zijn niet allemaal ingetekend. De feiten buiten het onderzoeksgebied zijn daarom niet volledig.

Nummers naast de symbolen op de kaart verwijzen naar de feitenlijst in het vooronderzoek.

PROJECTNUMMER: 1862148
TEKENINGNUMMER: FK1
FORMAAT: A2
GETEKEND DOOR: C. Hendriks
DATUM: 26-11-2018
OPDRACHTGEVER: Hoogheemraadschap van Rijnland
VOOR AKKOORD: Menno Abbe

Vestiging Waalwijk: Prof. Asserweg 24
5144 NC Waalwijk
0416-700220

Vestiging Heijlen: De Grens 7
6598 DK Heijlen
0485-802010

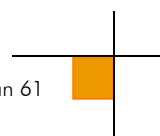
Email: oce@avg.eu
Web: www.avg.eu

Esri Nederland, Community Map Contributors

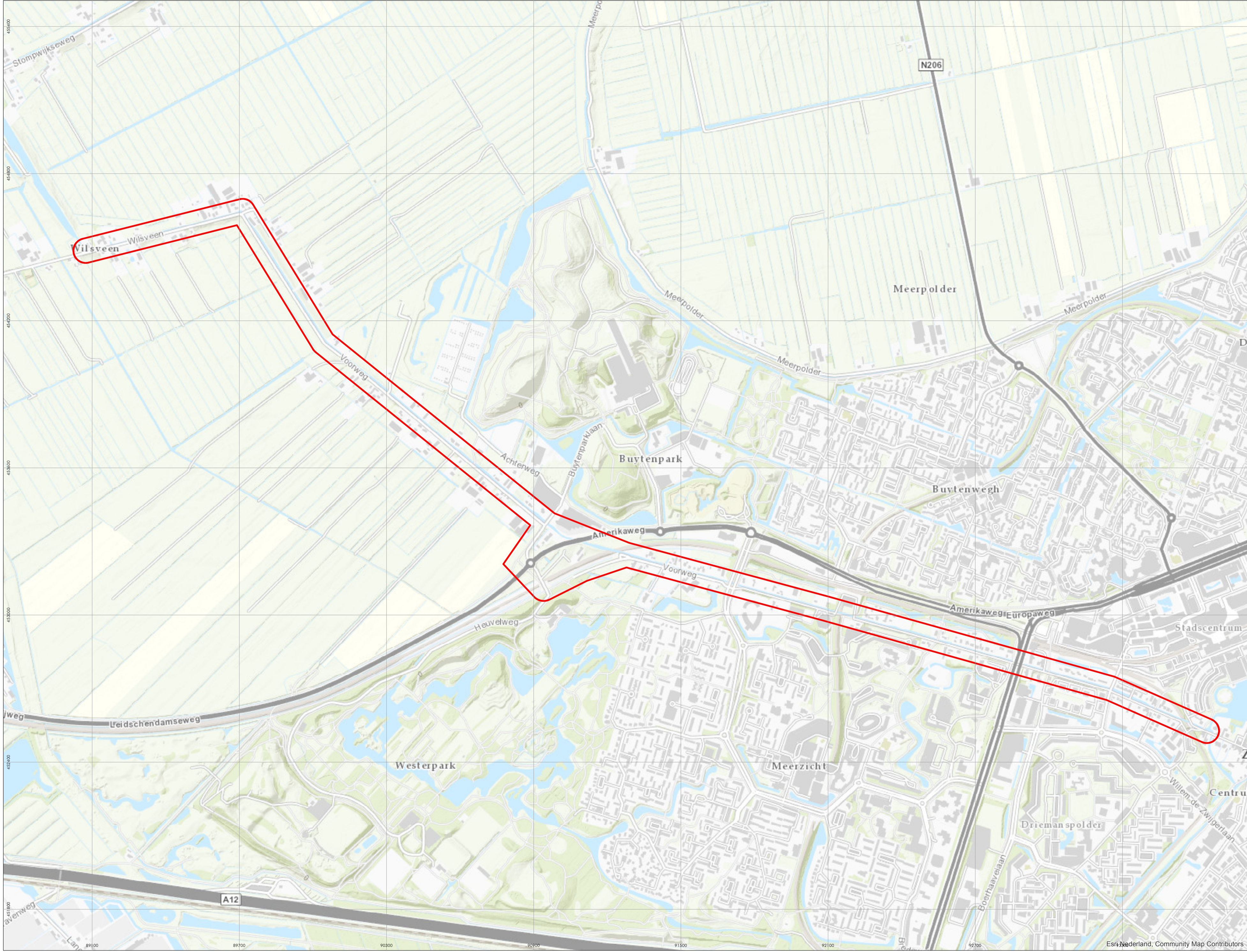

6.5 CE-bodembelastingkaart

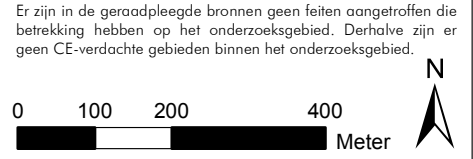

CE BODEMBELASTINGKAART - ZOETERMEER VOORWEG/WILSVEEN

LEGENDA
Onderzoeksgebied

PROJECTNUMMER: 1862148
TEKENINGNUMMER: BK1
FORMAAT: A2
GETEKEND DOOR: C. Hendriks
DATUM: 26-11-2018
OPDRACHTGEVER: Hoogheemraadschap van Rijnland
VOOR AKKOORD: Menno Abbe

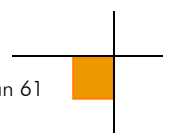

Vestiging Waalwijk: Prof. Asserweg 24
5144 NC Waalwijk
0416-700220
Vestiging Heijen: De Grens 7
6598 DK Heijen
0485-802010
Email: oce@avg.eu
Web: www.avg.eu

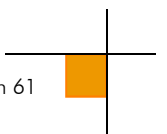
6.6 Afkortingenlijst

Afkorting	Betekenis
2nd TAF	Second Tactical Air Force
ABTA	All Bombs in Target Area
A/C	Aircraft
D/H	Direct Hit
FO	Flight Officer
Jabo	Jachtbommenwerper
Kkm	Klein kaliber munitie
Lbs.	Ponden
MET	Mechanical Transport (mechanisch transport)
N/M	Near Miss
NRO	No Results Observed
NYR	Not Yet Returned
Rly.	Railway
TA	Target Area

6.7 Legenda Defence Overprint

DEFENCE LEGEND

Based on F.S.P.B. Pamphlet N° 6A, 1943 and Conventional Symbols for use by Photographic Interpreters.

Exact Position of Weapons and Strongpoints

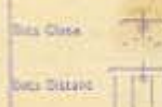
1. Whenever possible the middle of the base is the exact location of the weapon or strongpoint. The base of the symbol is considered to be the bottom of it as looked at in the legend below. In the examples an arrow has been drawn to signify this exact location.

3. Certain symbols are of such a shape that the base is difficult to define. These for the most part are concrete defences of various types with the basic symbol. In these cases the exact position is the middle of the symbol.

2. Where one symbol is used to denote a battery of several weapons the exact position of each weapon is signified by a dot. If these dots are some distance from the symbol a line is drawn to connect each dot to the symbol.

4. For clarification the following code has been printed against each of the symbols below showing exact position is the Centre of Symbol

(C)
(MB)
(CT)
(CO)

1. General

Unconfirmed (on left of symbol) ?
Unoccupied U
Dummy (on left of symbol) !
Under Construction u/c
Constructional Activity WK

2. Defence Works

(a) Field Defences

Strongpoint * (C)
Gun-emplacement (see also under Weapons) ( )
Weapon-pit (see also under Weapons) ( )
Observation Post Δ (CT)
Artillery D.P. X (CT)
Fire-trench [ ]
Communication trench [ ]
Dug-out shelter [ ]

(b) Concrete Defences

Strongpoint in concrete [ ] (C)
Concrete shelter (type-number shown on left of symbol, e.g. 502 [ ]) [ ] (C)
Concrete shelter (under construction) [ ] (C)
Concrete shelter with cupola [ ] (C)
Gun-casemate (see also under Weapons) [ ] (MB)
Pillbox for infantry weapon (see also under Weapons) [ ] (MB)
Concrete shelter with emplacement on roof (weapon-sign on top of symbol, see also under Weapons) [ ] (C)
Concrete D.P. [ ] (C)
Concrete Artillery D.P. [ ] (C)

(c) Railway Artillery

Railway-gun turntable [ ] (C)
Railway-gun spur [ ]

3. Weapons

(a) Artillery

Artillery Weapon (unspecified) [ ] (MB)
Fixed coast gun [ ] (MB)
Fixed coast how [ ] (CO)
Mobile gun or gun-how [ ] (MB)
Mobile how [ ] (CO)
AA Gun [ ] (MB)
ATk Gun [ ] (MB)

Note: 105mm coast guns (fixed) are light
105mm mobile gun-hows are light
105mm mobile guns are medium
Calibres will always be annotated in millimetres
Number of guns written below symbol, calibre written on left of symbol, e.g. 150 = "four 150mm howitzers".
The gun-emplacement symbol ( ) alone indicates "unoccupied", e.g. [ ] = "four unoccupied emplacements".

Railway guns in position are shown thus [ ]

(b) Infantry

Infantry Weapon (unspecified) [ ]
M.G. [ ] (MB)
Mortar [ ] (CO)
AA MG [ ] (MB)
Flamethrower [ ] (MB)

The weapon-pit symbol ( ) used alone indicates "unoccupied".

Note: On this map the symbol [ ] is used to indicate a weapon-pit whether occupied or unoccupied.

(c) Searchlights

Searchlight [ ] (C)
Beachlight [ ] (MB)

4. Obstacles

Wire [ ] Single fence [ ]
Concertina Wire [ ] Double etc fence [ ]
Road-block (movable) X
Road-block (fixed) K
Anti-tank obstacle (unspecified) [ ]
Dragon's teeth [ ]
Anti-tank ditch [ ]
Covered Tank-Trap [ ]
Anti-tank wall [ ]
Steel anti-tank obstacle [ ]
Foundations [ ]
Anti-landing obstacles [ ]

5. Minefields

Mines [ ]
Minefield [ ]

6. Demolitions

Demolition or crater site [ ]
Demolition or crater site (with charge laid) [ ]
Cratered or demolished site [ ]
Demolished area [ ]

7. Naval

Booms and Nets [ ]
Mine Booms [ ]

8. Signals Installations

Signal Station (unspecified) T (MB)
Line-telegraph station [ ] (MB)
Wireless station [ ] (MB)
Wireless and line-telegraph station [ ] (MB)
Radar Station (unspecified) [ ] (CT)
Radar Station (coast-watching) [ ] (CT)
Radar Station (aircraft reporting) [ ] (CT)
Anti-aircraft W/T reporting station [ ] (CO)
Jamming Station J
Beam B
Direction Finding DF
Medium frequency MF
Very High frequency VHF

Ground or overhead cable [ ]
Buried cable [ ]
Junction box [ ]
Overhead Power Cable [ ]

9. Personnel Accommodation

Barracks [ ]
Hutted Camp (number of huts shown on left of symbol) [ ]
Area in military occupation [ ]

10. Storage

Dump (unspecified) [ ]
Ammunition Dump [ ]
Ordnance Dump [ ]
Engineer Dump [ ]
Supplies Dump [ ]
Petrol Dump [ ]

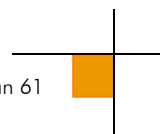
11. Airfields

Airfield [ ]
Landing-ground [ ]
Sea-plane base [ ]

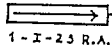
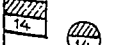

6.8 Legenda Groene Serie

VERKLARING VAN GEBRUIKTE TEKENEN

	Lichte mitrailleur.		Compagniescommandant.
	Zware mitrailleur M.'08 (Schwarzlose).		C.-Mitrailleurcompagnie.
	3 Zware mitrailleurs M.'08.		C.-Mortiercompagnie.
	Zware mitrailleur M.18 (Vickers).		Eskadronscommandant.
	2 Luchtdoelmitrailleurs.		Infanterie in verzamelvorm.
	2 Mortieren.		Infanterie in marscolonne.
	3 Stukken pantserafweergeschut.		Infanterie in gevechtvorm.
	Kanon van 6 cm veld.		Wielrijders in verzamelvorm.
	4 Kanonnen van 7 cm veld (een batterij).		Wielrijders in marscolonne.
	4 Kanonnen van 10 cm veld (een batterij).		Huzaren-motorrijders.
	4 Kanonnen van 12 cm l.st. (een batterij).		Batterij 1-I-23 R.A. in marscolonne.
	4 Kanonnen van 15 cm l.24 (een batterij).		1 - I - 23 R.A.
	Batterij Lu.A. van 7,5 cm.		Verbindingsafdeling.
	Stafkwartier en commandopost C.-III L.K.		Pioniers.
	Stafkwartier en commandopost C.-Lt.Div.		Pontonniers.
	Standplaats, c.q. commandopost Afz.Staf bij de Lt.Div.		Afdeling pantserwagens.
	Stafkwartier en commandopost groepscommandant.		Afdeling Vechtwagens.
	Standplaats, c.q. commandopost van een regimentscommandant der infanterie, c.q. C.-Dcp. Pont. en Torp.		
	Bataljonscommandant der infanterie.		
	Standplaats c.q. commandopost van een regimentscommandant der artillerie (zonder nummer C. van een artilleriesgroep).		
	Afdelingscommandant der artillerie.		
	Standplaats, c.q. commandopost C.-K.R.A.		